

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΔΗΜΟΥ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ

**ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ
ΤΗΣ ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ**
ΣΤΗ ΝΕΑ ΦΙΛΟΘΕΗ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ

ΜΑΡΟΥΣΙ 1997

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Δήμου Αμαρουσίου, στην σειρά των εκδόσεών του με θέματα από την ιστορία και λαογραφία της πόλης μας, αποφάσισε να εκδόσει το παρόν τεύχος με αντικείμενο το Μετόχι της Καλογρέζας στη Νέα Φιλοθέη Αμαρουσίου.

Το κείμενο, τα σχέδια και όλο το υλικό του τεύχους, συλλέχθηκε και ετοιμάστηκε από το Σύλλογο Αναδειξεως των Μνημείων της Αγίας Φιλοθέης των Αθηνών.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Μουσείου, πιστεύει ότι η ανάδειξη, του σε πολλούς συμπολίτες μας αγνώστου Μετοχίου της Αγίας Φιλοθέης, είναι μια ενέργεια που θα αποδώσει στο μνημείο την θέση που του αξίζει, και μάλιστα σε μια εποχή που η άμετρη κερδοσκοπία και η πολυκατοικοποίηση το έχουν και καταπνίξει αλλά και το απειλούν με ολική εξαφάνιση. Ταυτόχρονα όμως θα αποτελέσει και όπλο σε εκείνους που αγωνίζονται για τη διάσωση και ανάδειξή του, όπως ο Σύλλογος αυτός, αλλά και ο κάθε πολίτης που αντιδρά στην εξαφάνιση της Ιστορικής Μνήμης και την καταστροφή του πολεοδομικού περιβάλλοντος. Με το σκεπτικό αυτό, προχωρήσαμε στην έκδοση του τεύχους, που ελπίζουμε ότι θα βοηθήσει τους στόχους μας.

το Διοικητικό Συμβούλιο
του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου
του Δήμου Αμαρουσίου

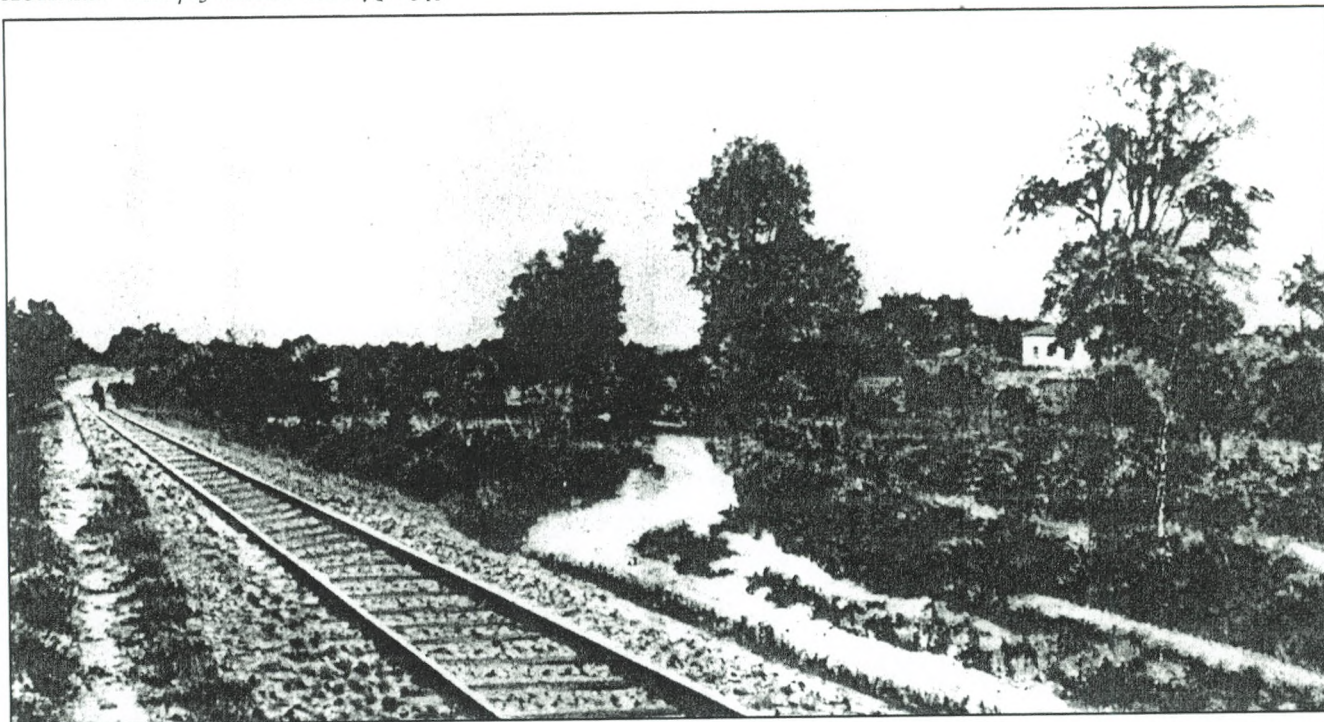
ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ “ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ”
ΣΤΗ ΝΕΑ ΦΙΛΟΘΕΗ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

“Στο σημείο ακριβώς όπου διασταυρώνεται η Λεωφόρος Κηφισίας με την σιδηροδρομική γραμμή Λαυρίου, κοντά στο Χαλάνδρι και αριστερά της Λεωφόρου υπάρχει μια θαυμάσια πευκόφυτη περιοχή με μεγάλη έκταση, που φθάνει σχεδόν ως το Ηράκλειο, και είναι γνωστή με το όνομα “ΚΑΛΟ-ΓΡΕΖΑ”. Οι παλιοί κάτοικοι των Αθηνών, που αναπολούν με θλίψη τα περασμένα, φέρνουν ακόμα συχνά τα βήματά τους στο θαυμάσιο αυτό τοπίο, το μόνο που διατηρείται παρθένο από οποιαδήποτε μεταπολεμική βεβήλωση. Η “Καλογρέζα” είναι πραγματικά η μοναδική περιοχή που δεν την καταπάτησαν επιδρομείς, που τα ξένα ήθη δεν την διέφθειραν. Παραμένει η παλιά γωνιά της Αθηναϊκής εξοχής, αμετάβλητη σχεδόν από την εποχή που τον 15ο αιώνα η Αγία Φιλοθέη, κόρη της αρχοντικής οικογένειας Μπενιζέλου των Αθηνών, αποσυρόταν στην ερημιά για να αφιερώσει την ψυχή και το σώμα στον Κύριο, και ίδρυσε το περίφημο “Μοναστήρι της Αγίας Φιλοθέης”, που ο ναός του και τα κελλιά σώζονται ακόμα με αρκετές ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες. Από αυτό το Μοναστήρι πήρε και το σημερινό του όνομα το όμορφο αυτό κτήμα”, κατέληγε ο συγγραφέας του παραπάνω κειμένου θρηνώντας, γιατί κάποια οικοδομική εταιρία επρόκειτο να εξαφανίσει αυτή την όαση.

Έτσι περιγραφόταν το Μετόχι “Καλογρέζα” και ο χώρος γύρω του, η σημερινή Νέα Φιλοθέη Αμαρουσίου, στο τεύχος της 31ης Ιουλίου 1925 του περιοδικού “Εν Αθήναις”.

ΑΘΗΝΑΙ. Άποψις τοπίου Καλογραΐζης ⁽¹⁾

Η περιοχή από την Καλογρέζα ως το Νέο Ηράκλειο, ερημική τότε, δόθηκε μετά το 1922 σε ακτήμονες φαντάρους. Σήμερα ο ομώνυμος οικισμός σφύζει από ζωή και κίνηση, ενώ κάπου κοντά στο τοπίο που μας παρουσιάζει η παλιά καρτ-ποστάλ υψώνεται σήμερα το Ολυμπιακό Στάδιο της Αθήνας.

(1) "ΛΕΥΚΩΜΑ ΑΘΗΝΩΝ" Παπαϊωάννου. Σελίς 309.
Βιβλιοθήκη Βουλής

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ 16ο ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΟΤΕΡΑ

Την περίοδο πριν την ίδρυση του Μοναστηριού από την Αγία Φιλοθέη προσδιορίζει ο Δημήτριος Καμπούρογλου, Ακαδημαϊκός. Λέει ότι στο νότιο αυτό άκρο του Αμαρουσίου υπήρχε και πριν το 16ο αιώνα ένα Μοναστήρι. Η Αγία Φιλοθέη το έκανε Μετόχι της Μονής του Αγίου Ανδρέα (Αθηνών), αγοράζοντας πολύ μεγάλες εκτάσεις γύρω. Παραθέτουμε το κείμενο του Καμπούρογλου με όλα όσα αναφέρει για το Μετόχι "Καλογρέζα".⁽¹⁾

Από του Αμαρουσίου κατερχόμεθα εις την Καλογρέζαν. Η εκκλησία του κτήματος τούτου επ' ονόματι των Εισοδίων της Θεοτόκου τιμωμένη, ήτο ποτέ, ως πιστεύεται, Μονή· κατόπιν εγένετο Μετόχιον της εν Αθήναις γυναικείας Μονής του Αγίου Ανδρέου (της Φιλοθέης).

Αλλά σε ποιά εποχή έγιναν αυτά; Τί συνθήκες επικρατούσαν στην Αθήνα; Σίγουρα δεν υπήρχαν μεσιτικά γραφεία για να αρχίσεις με ένα τηλεφώνημα να αγοράξεις χωράφια... Σύμφωνα με το σκεπτικό ενός άλλου κειμένου του Καμπούρογλου, οι συνθήκες που επικρατούσαν στην Αττική ήταν αρκετά ζοφερές.⁽²⁾

Ήσαν χρόνοι εκτάκτου τρομοκρατίας, οι εξαναγκάσαντες και τον Αγιον Τιμόθεον να καταλίπη την Επισκοπήν του εν Ευρίπω και να καταφύγη εις το Πεντελικόν, όπου κατόπιν, περισυλλέξας τους τήδε κακείσε εγκαταβιούντας ασκητάς, ίδρυσε περί το έτος 1578 την Μονήν Πεντέλης.

Ήσαν οι χρόνοι της μη συγκερασθείσης ακόμη ορμής των απογόνων των λειψάνων της στρατιάς του Σκεδέρμπεη, ούτινες κατήλθον και κατέλαβον την έρημον κατά το πλείστον Αττικήν, των Ελλήνων κατοίκων συμπτυκνωθέντων εντός των τειχών της πόλεως.

Ήσαν οι χρόνοι της ακμής των Σπαχιδών της Αττικής και της μη προνομιακής ακόμη εξαρτήσεως των Αθηνών από των χαρεμίων του Σουλτάνου και του Αρχιεννούχου.

Ασφαλώς φαντάζεστε τι μέρες θα περνούσαν οι Μαρουσιώτες τότε, που δεν είχαν τείχη όπως η Αθήνα, για να κλειστούν μέσα, και οι δουλειές τους ήταν έξω στα χωράφια τους!

(1) Δημητρίου Καμπούρογλου "ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ" Τόμος Β'. Εκδ. Οίκος Γ. Παπαδημητρίου - Αθήνα 1889, σελίς 252.

(2) Δημητρίου Καμπούρογλου "ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΑΡΧΟΝΤΟΛΟΓΙΟΝ. ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΜΠΕ-ΝΙΖΕΛΟΙ" Εκδ. Ιω. Σιδέρη - Αθήνα 1921, σελίς 88.

Η Φιλοθέη ήρθε σαν παρήγορος άνεμος και ίδρυσε ένα γυναικείο Μοναστήρι στην πευκόφυτη ερημιά, στη νότια άκρη του Μαρουσιού. Αγόρασε μεγάλες εκτάσεις και οργάνωσε τις καλλιέργειες, τη χρήση τους, τη διαχείρισή τους. Το Μοναστήρι όπως θα δούμε αργότερα ήταν οχυρωμένο από παντού και διέθετε υπόγεια σήραγγα διαφυγής...

Ας αναφέρουμε τα κτήματα που κατείχε. Έφθαναν ως τον **Πέλικα** και το **Ψαλίδι**. Παραθέτουμε το κείμενο του 1839 από τα Αρχεία του Κράτους:

"Ελλείψεις του Πίνακος της Απογραφής και εκτιμήσεως των κτημάτων της Οσίας Φιλοθέης και Αγίου Ανδρέου.

1. Το κατά την οδόν Κηφισίας και Αμαρουσίου χωράφιον ήτο περισσότερον των 62 στρεμμάτων και 800 βημάτων.
2. Του εις την θέσιν Αγίας Βαρβάρας εκ στρεμμάτων 79 χωραφίου η αξία πρέπει να προσδιορισθή εις 14 δραχμάς το στρέμμα.
3. Του εις την θέσιν Πέλικα ωσαύτως εις δραχ. 50 το στρέμμα.
4. Του εις την θέσιν Ψαλίδι χωραφίου η έκτασις ήτο περισσότερα των 700 στρεμμάτων, αλλ' η εκτίμησις ήτο υπέρογκος.
5. Του έξωθεν του Μετοχίου χωραφίου η έκτασις ήτο πλειότερα των 340 στρεμμάτων.
6. Του αγρίου και Βοσκησίμου τόπου η έκτασις ήτο περισσότερα των 650 στρεμμάτων, αλλά η εκτίμησις ήτο κατ' αξίαν.

Το παρόν φύλλον συνετάχθη επί των παρατηρήσεων των Κ. Κ. Χρήστου και Βασιλείου Βλάχου Κολλύγων του Μοναστηρίου επί είκοσιν περίπου έτη.

Τη 2α Νοεμβρίου 1839 Αθήναι
Ο Διοικητής Αττικής
Κων/νος Αξιώτης"

1860 29857

Ἐγκύβριτος τοῦ Πλάτωνος τῆς φηροφῆς καὶ
ἐνδεκάκις τὸν Πλάτωνα τῆς οὐσίας ὅτι
ἰσοδύναμις ἔστι τοῦ Πλάτωνος.

1. Τὸ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐκπερισσοῦ καὶ Ἀμαρτυρῶν Χαραφί-
ον ὅτι περὶ σπέρματος τῶν 62 ζυγμάτων καὶ 800.
ἐκπερισσοῦ.
2. Τὸ ζ' τῆς δυνάμεως ἔστιν ὁδὸν ὁδὸν ἐκπερισσοῦ
ἡ. Χαραφίτ' ἢ ὅτι περὶ σπέρματος τῶν 62 ζυγμάτων καὶ 800.
ἐκπερισσοῦ.
3. Τὸ ζ' τῆς δυνάμεως ἔστιν ὁδὸν ὁδὸν ἐκπερισσοῦ
καὶ 800.
4. Τὸ ζ' τῆς δυνάμεως ἔστιν ὁδὸν ὁδὸν ἐκπερισσοῦ
καὶ 800.
5. Τὸ ζ' τῆς δυνάμεως ἔστιν ὁδὸν ὁδὸν ἐκπερισσοῦ
καὶ 800.
6. Τὸ ζ' τῆς δυνάμεως ἔστιν ὁδὸν ὁδὸν ἐκπερισσοῦ
καὶ 800.

Τὸ παρὸν ἔστιν οὐκ ἐκπερισσοῦ καὶ 800.
ἐκπερισσοῦ καὶ 800.

Ἐκπερισσοῦ καὶ 800.

Ἐκπερισσοῦ καὶ 800.

Ἐκπερισσοῦ καὶ 800.

Ἐκπερισσοῦ καὶ 800.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΤΟΧΙΟΥ "ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ"
ΣΤΗ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ

Ὅπως αναφέρθηκε, στην Αττική τριγυρνούσαν τα υπολείμματα της στρα-
τιάς του Σκεδέρμπεη. Ήταν η εποχή της πρώτης καθόδου Αλβανών στην
Ελλάδα. Η υπέροχη συμπεριφορά της Φιλοθέης, η αγάπη της, έκανε το
θαύμα της. Το φανερώνει το όνομα που οι ίδιοι οι αλβανόφωνοι έδωσαν
στη Φιλοθέη: "Καλογρέζα", δηλαδή "Καλογριά" ή "Μικρή Καλογριά".

Ας δούμε πως αναφέρεται αυτό στα κείμενα.⁽¹⁾

«Στα σκονισμένα σοκάκια της Αθήνας συχνά σκόνταφτε κανείς σε
γέρους και γριές απροσάτευτες και πολλοί άρρωστοι, φτωχοί και αβοή-
θητοι πέθαιναν σαν τα σκυλιά. Αλί σ' αυτόν που δεν είχε κανένα. Έτσι
κοντά στον Παρθενώνα ξεφύτρωσαν σιγά - σιγά, γηροκομείο, νοσοκο-
μείο, ξενώνας για να φιλοξενούνται οι περαστικοί, ορφανοτροφείο.

Το συναξάρι της που γράφτηκε δέκα χρόνια μετά το θάνατό της - και
που διαβάζοταν σ' ανθρώπους που την είχαν ζήσει - μιλάει για την καθη-
μερινή φροντίδα που είχε η ίδια προσωπικά στους γέρους, στα ορφανά.

«ώφθης ορφανών τροφός και μήτηρ
και πάντων αδικουμένων η αντίληψις,
των εν νόσοις ίασις,
αιχμαλώτων λύτρωσις
και τοις εν λύταις πάνσεμνε χαρά»¹.

Κάτι αφάνταστα επαναστατικό για την εποχή είναι τα αυθεντικά στοι-
χεία που έχουμε για το ορφανοτροφείο, όπως τα γράφει ο καθολικός
επίσκοπος Ζακύνθου Paulo del Grasso στο Δόγη της Βενετίας.

«Επίσης εδέχθη εις το μοναστήρι πολλές γυναίκας αμαρτωλώς που
ήσαν έγκυοι, ίνα μη τιμωρηθούν από τους τούρκους».²

(1) Ακολουθία ένθ. ανωτ. σελ.46.

(2) Κ. Μέρτζιου, Η οσία Φιλοθέη, περ. «Ελληνικά», τ. ΙΓ', Θεσ/κη 1954, σελ. 122 & εξ.

Στην παγκόσμιο ιστορία της κοινωνικής προνοίας οπωσδήποτε το μονα-
στήρι της Κυρά Φιλοθέης προηγείται. Αγκάλιαζε στη θαλπωρή του αυτές
τις ταλαιπωρημένες υπάρξεις, τις συντηρούσε μέχρι τη γέννα και ύστερα
στο ορφανοτροφείο, που κυρίως γι' αυτά τα παιδιά προοριζόταν, μπο-
ρούσαν τίμια ν' αναθρέψουν τα παιδιά τους.

Πρέπει η Φιλοθέη να ήταν άνθρωπος φλογερής αγάπης για ν' αγνοήσει
τους ψιθυρισμούς και τις κοινωνικές επικρίσεις των Αθηναίων για ένα
τέτοιο είδος φιλανθρωπίας. Κι ούτε που φοβήθηκε πως οι αδελφές του
μοναστηριού θα σκανταλιζόσαντε από μια τέτοια συγκατοίκηση.

(1) Ζωής Γκενάκου "Η Επανάσταση μιας Γυναίκας" Έκδ. Συλλόγου των Αθηναίων -
1985 Σελίδες 16-17.

Το έργο της πήρε διαστάσεις 150-200 έφτασαν οι μοναχές, χώρια οι εξωτερικές και όσοι δούλευαν στα κτήματα. Γράφει ο Κορομηλάς. «Το οργανωτικό και επιχειρηματικό της πνεύμα την έκανε ν' ανακατευτεί μ' όλων των ειδών τα κοινωνικά έργα. Ακόμη και φρέαρ άνοιξε στα βορεινά της Αθήνας για να υδρεύεται ο εκεί οικισμός και οι κήποι. Πραγματικό ψυχικό ήταν αυτό για τους καλλιεργητές και τη διψασμένη τους γη, γι' αυτό και ονομάστηκε η περιοχή Ψυχικό, για να θυμούνται την πράξη της καλής Κυράς⁽¹⁾. Ακάματη η Κυρά, μετά τις αγρυπνίες και τις αυστηρές νηστείες της, έτρεχε στα μετόχια της μονής να παρακολουθήσει η ίδια τις δουλειές, να βρει ν' αγοράσει κι άλλα κτήματα ποτιστικά και προσοδοφόρα. Στο Μαραθώνα, στα Παραδείσια, στην περιοχή κάτω από τα Τουρκοβούνια, ακόμα και στη Τζιά ο Παρθενώνας απέκτησε μετόχια. Σ' όποια μέρη υπήρχαν αρβανίτες ονόμασαν τις τοποθεσίες Καλογρέζα εντυπωσιασμένοι από τη δυναμική παρουσία της Φιλοθέης»⁽²⁾.

Και το μοναστήρι όλο και μεγάλωνε, τα εργαστήρια βούιζαν από εργάτριες, στο σχολείο πλήθαιναν οι μαθήτριες.

ΛΕΞΙΚΟΝ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ 1929

Καλογρέζα (η). Τοποθεσία έξω των Αθηνών και συνοικισμός μεταξύ Πατησίων, Ηρακλείου και Χαλανδρίου, ημίωρον σχεδόν αφ' εκάστου απέχων, παρά την γραμμήν του σιδηροδρόμου Αθηνών-Λαυρείου (στάσις Καλογρέζας) και την αμαξιτόν Αθηνών-Κηφισιάς. Ο πληθυσμός της Κ. αποτελούμενος εκ 30 μόλις κατ. τω 1920, ανήλθεν εις 2447 ψυχάς κατά την απογραφήν του 1928, διαμορφούται δε εις προάστιον των Αθηνών διά της αθρόας ανεγέρσεως οικοδομών.

(Ιστορ.) - Η Κ. έλαβε το όνομα από της οσίας Φιλοθέης, ης ήτο ιδιοκτησία (μετόχιον της εν Αθήναις κεντρικής αυτής μονής του Αγίου Ανδρέου). Την Φιλοθέην δε πριν η αγίαση, *απεκάλεον οι χωρικοί γενικώς Κυρά, αλλά και Καλογρέζα*, δηλ. καλογραϊά. Η Φιλοθέη, ης το οικογενειακόν όνομα ήτο Ρεγούλα Αγγέλα Μπενιζέλου, κακοποιηθείσα υπό Τούρκων κατά την ολονυχτίαν επί τη εορτή του αγίου Διονυσίου των Αθηνών (την νύκτα της 2 προς την 3 Οκτωβρίου) του έτους 1588, εις το εν Πατησίοις μετόχι της του Αγίου Ανδρέου, μετήχθη εις το μετόχιον τούτο της Καλογρέζας υπό των οικείων της, όπου και απέθανεν εκ των κακώσεων την 19 Φεβρουαρίου του επομένου έτους.

Δ.Γρ.Κ.⁽³⁾

(1) Στο μαρμαρίνο χείλος του πηγαδιού ήταν γραμμένη η λέξη «ψυχικό». Νίκ. Τωμαδάκη, Οι νεομάρτυρες του Βυζαντίου και η οσιομάρτυς Φιλοθέη Μπενιζέλου η Αθηναία, Αθήναι 1979, σελ. 18, ανατύπον εκ της Επετηρίδος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπ. Αθηνών, 1970-71.

(2) Γ. Κορομηλά - Π. Κορομηλά, ένθ. ανωτ., σελ.249.

(3) Δημήτριος Γρ. Καμπούρογλου

Καλογρέζα, (η, [Γεωγρ.], Παλαιά τοποθεσία των περιχώρων των Αθηνών κατά τους ΒΑ πρόποδας τους Αγγεσιού (Τουρκοβουνίων), καθ' την ιδρύθη εσχάτως ομώνυμος προσφυγικός συνοικισμός και τοιούτος του συνεταιρισμού των υπαλλήλων της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος. Το όνομα τούτο προέρχεται εκ του Καλογραϊά-Καλογρέζα (κατά τα Βάρκε-ζα, Σούρι-ζα, Καμάρι-ζα), όπερ απεδίδετο υπό των αλβανοφώνων χωρικών εις την οσίαν Φιλοθέην, ης κατείχεν ως ιδιοκτησίαν (μετόχιον) την εν Αθήναις κεντρικήν μονήν του Αγίου Ανδρέου. Η Φιλοθέη κακοποιηθείσα υπό Τούρκων κατά την ολονυχτίαν της εορτής του αγίου Διονυσίου των Αθηνών (την νύκτα της 2ας προς την 3ην Οκτωβρίου) του έτους 1588 εις το εν Πατησίοις μετόχιον της του αγίου Ανδρέου, μετεφέρθη εις το μετόχιον της Καλογρέζας υπό των οικείων της, όπου και απέθανεν εκ των κακώσεων την 19η Φεβρουαρίου του επομένου έτους. Ναϊσκος της οσίας Φιλοθέης σώζεται αριστερά της σιδηροδρομικής γραμμής Λαυρίου μεταξύ των σταθμών Ηρακλείου και Χαλανδρίου.

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ (Παύλου ΔΡΑΝΔΑΚΗ)

Αλλά εδώ αξίζει να τονισθεί γιατί και πως η Φιλοθέη έγινε αξιολάπητη. Παραθέτουμε δύο ακόμα αποσπάσματα από Βιογράφους της.

⁽²⁾Μα δεν είναι «το ασκητεύειν» ο μόνος και αντικειμενικός της σκοπός. Η πικρή σκλαβιά της Τουρκοκρατίας, γεμίζει πληγές την Αθήνα κι όλη την Αττική. Η Φιλοθέη νοιώθει την ανάγκη να χύσει το βαλσάμι της αγάπης σε πονεμένες ψυχές, σ' άρρωστα κορμιά, σε ξηνητεμένους χριστιανούς. Χτίζει νοσοκομεία και ξενοδοχεία κοντά στο μοναστήρι, και μόνη της επισκέπτεται τους ασθενείς. Ανακουφίζει τους πόνους των με την ευγενική παρουσία της και τα τρυφερά της λόγια. Γίνεται η στοργική μητέρα αυτών που καταφεύγουν κοντά της και κανείς ποτέ δεν «έφυγε κατησχυμένος». Ο λαός την αγαπούσε και την ωνόμαζε «κερά δασκάλα». Οι ελεημοσύνες και οι δωρεές της ήσαν πρωτοφανέρωτες και ανεκδιήγητες. Ο παρθενώνας σιγά - σιγά συγκεντρώνει φτωχά και ορφανά κορίτσια, που εκπαιδεύονται και ταυτόχρονα υφαίνουν στον αργαλειό και κάνουν κι άλλα χειροτεχνήματα. Αργότερα δεν καταφεύγουν στον παρθενώνα μόνο φτωχές και ορφανές. Πλούσιες κόρες της Αθήνας και των περιχώρων, με τη δίψα για την αγάπη του Χριστού και τη μόρφωση, μονάζουν μαζί με την Φιλοθέη κι αφιερώνουν στη μονή μεγάλα κομμάτια από την πατρική τους περιουσία. Μονάζουσες και εκπαιδευόμενες έφτασαν κάποτε τις διακόσιες.

Και σιγά-σιγά το όνειρο της Φιλοθέης γίνεται πραγματικότητα.

Στο οικογενειακό της χτήμα του Περού, στο πιο αγαπημένο της, που ήτανε χτήμα προικώ ενός από τους προγόνους της, που είχε παντρευτή

(2) "Η ΑΓΙΑ ΦΙΛΟΘΗΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ" Έκδοση Ι. Ναού Αγίας Φιλοθέης, Αθήνα 1988. Σελίς 41 κ.ε.

τη «δεκατέρα του αφέντη της Αθήνας και πήρε προίκα όλη την Κηβισιά και τον Αχλαδόκαμπο που είναι πριν απ' το Χιλιάντρο», ιδρύει παράρτημα του κεντρικού Μοναστηριού⁵. Ενώ όμως παντού τα κελιά των άλλων μοναχών τα είχε περιποιημένα, για τον εαυτό της η Φιλοθέη είχε δυό ασκηταριά. Ένα στο μοναστήρι της Αθήνας, κι άλλο στον Περσό. Ασκηταριά απλά χωρίς καμμία άνεση⁶.

Η Φιλοθέη αγαπά τον χωρικό. Λυπάται τον στρατοκόπο. Ανοίγει για κατήρι του το πηγάδι «ψυχικό», που δροσίζει ανθρώπους και ζώα⁷.

5) Το χτήμα του Περσού (περσός = περισσός, περίσσιος). Πιθανώς από νερό ποταμού που περίσσειε. Σήμερα χτίστηκε συνουκισμός Περισσού παρά την Ν. Ιωνίαν. Υπάρχει συμβόλαιο που αναφέρει πως «ο Γιάννης Μποσταρεσάς έπουλησε στον επίτροπο το νερό του Περισσού δυο ώρες την εβδομάδα, έλαβε τα άσπρα από το ναό του Αγ. Ανδρέα και το νερό έγινε χτήμα της Μονής. Αργότερα ονομάστηκε Καλογρέζα από τους αλβανόφωνους της περιοχής. Οι Αλβανοί είχαν έρθει στην Αττική μεταξύ 1418-1425. Οι κάτοικοι της Αττικής παρέλαβαν τη γλώσσα απ' αυτούς. Η κατάληξη -ζα, ως μας πληροφορεί ο φαμακοποιός του Χαλανδρίου κ. Πέρκιζας, είναι αλβανική και σημαίνει υποκορισμό. Καλογρέζα = μικρή καλογρηά. Ομοίως τα επώνυμα Πέρκιζας, Γρύφιζας, ανήκουν σε πρόσωπα καταγόμενα από αλβανόφωνες περιφέρειες (Κάρυστος, Ύδρα). Ο Σπ. Λάμπρος αναφέρει πως οι καταλήξεις -ιζα και -εζα δεικνύουν αλβανικήν επίδραση. Θράκιζα εν περιοχή Δήμου Μαραθώνος, Κόπριζα παρά την Πεντέλην. Αλλά και σήμερα έχουμε (πληροφορία Βασ. Γαβαλά), Καμιάριζα τοπωνύμιον παρά την Πεντέλην, Γκόριζα πλησίον Μαραθώνος, Ντρίζα παρά το Κατσιμίδι.

Ο Κ. Πιπτάκης λέγει: Το μέρος το όπισθεν του Λυκαβηττού (βουνόν Καλογρέζας) καλείται άχρι του νυν Πέληκας. Ο χείμαρρος προς Δ. του χωριού Καλογρέζα καλείται Πυσιπίρι, κατά παραφθοράν του Ευτυρίδα.

6) Η Μαριάννα Καμπούρογλου εις σημειώσεις της αναφέρει πως ίσαμε το 1821 σωζότανε το ασκηταριό της Αθήνας με τον αργαλειό της οσία κι όλα τα σύνεργα της χειροτεχνίας της.

7) Το πηγάδι ΨΥΧΙΚΟ, ως μας πληροφορεί ο κ. Ξενοφών Παυλίδης, ετών 84 (κάτοικος Κηφισιάς), απόγονος του Παυλίδη, τον οποίον αναφέρει ο Σ. Λάμπρος, στον «Ν. Ελληνομνήμονα» Τ. Α', επιβεβαιώνει δε και ο Δημ. Σ. Φράγκος ιδιοκτήτης οικοπέδων, είχε ανοίξει η οσία Φιλοθέη. Το στόμιό του ήταν μαρμαρίνο και είχε απάνω χαραγμένη τη λέξη ΨΥΧΙΚΟ. Προ πολλών όμως χρόνων, λέγει ο κ. Παυλίδης, το μάρμαρο έπεσε μέσα στο πηγάδι. Σήμερα γίνηκαν επιχωματώσεις και το πηγάδι καλύφθηκε. Βρίσκεται ακριβώς από πάνω από το γεφύρι του χείμαρρου «διαβολόρεμα», παρά το Γηροκομείον. Οι επιχωματώσεις συνεχίζονται και θα καλυφθή και το γεφύρι. Κατά τις πληροφορίες του κ. Παυλίδη, όλα τα πηγάδια που βρίσκονται δεξιά και αριστερά της Λεωφόρου Κηφισιάς, είναι μεταγενέστερα, ανοίχτηκαν την περασμένη εκατονταετηρίδα. Κοντά στο πηγάδι «ψυχικό», χτίστηκε με τον καιρό ένα χάνι, ύστερα λίγα χαμόσπιτα κι ο τόπος εκεί θα ονομάστηκε Ψυχικό. Η οικογένεια Παυλίδη, ύστερα από την αξιοποίηση των περιχώρων της Αθήνας, εμοίωσε σε οικοπέδα το γήπεδο «ψυχικό» και τα ονόμασε οικοπέδα «Φιλοθέης» (υπάρχει και επίσημος έγκρισης). Προσπήρχε λοιπόν το όνομα «ΦΙΛΟΘΕΗ» σαν συνουκισμός. Αργότερα χτίστηκε ο συνουκισμός υπαλ. Εθνικής Τραπεζής και ακόμη αργότερα πήρε το όνομα Φιλοθέη. Για να μη γίνεται σύγχυση ο συνουκισμός οικοπέδων Φιλοθέης (Παυλίδη - Ψυχικού) ονομάζεται σήμερα Νέα Φιλοθέη ή Διαβολόρεμα. Το δε μεγάλο προάστιο «Ψυχικόν» (βλέπε λ. Λεξ. Ελευθερουδάκη), εδανείσθη το όνομά του, επειδή συνορεύει με τα οικοπέδα Παυλίδη όπου ήταν το πηγάδι ψυχικό. Ίσως μάλιστα κατ' επέκταση και τα ακραία οικοπέδα να λέγονταν ψυχικό. Το σημερινό Ψυχικό ήσαν κτήματα Σμολένσκι και Νιαϊτά, δεν είχε δε ουδεμία σχέση, καθώς εξηκριβώσαμε, ούτε με τα οικοπέδα Παυλίδη, ούτε με τα κτήματα Καλογρέζας, όπου η Μονή Φιλοθέης.

Ποιός πάσχει; ποιός διώκεται; η Φιλοθέη αγρυπνεί. Και δίδει, και δίδει... Έγινε όμως κάποτε να φθάσει το μοναστήρι να μην επαρκεί, και φτώχεια έπεσε στα κελάρια. Οι μοναχές γογγίζουν σαν άλλοι Ισραηλίτες. Εκείνη τις νουθετεί, τις παρηγορεί και τους λέει «ελπίζετε».

Η Ρεβούλα, δεν ανήκε πια στον εαυτό της, μα στον τυραννισμένο λαό. Γεννήθηκε για τη φτωχή γυναίκα. Τη σκλάβα π' αλλαξοπίστησε. Την παραστρατημένη. Τ' ορφανό. Τον αιχμάλωτο στα σκλαβοπάζαρα. Την αμάθεια στην παιδεία. Τη λύτρωση απ' την πικρή σκλαβιά...

Μετά το θάνατο των γονιών της, έμεινε κληρονόμος μιας μεγάλης περιουσίας, (τ' αρχοντικό της σώζεται ακόμα στην Πλάκα) με τ' αμέτρητα κτήματα στα Πατήσια, στον Περισσό, στην Καλογρέζα, στη Φιλοθέη, στο Ψυχικό κι αλλού, όλα είναι στ' όνομά της.

Ωστόσο η Ρεβούλα πήρε τη θεία κλήση. Αποφασίζει με συντροφιά τις γυναίκες που δούλευαν στο πατρικό της σπίτι και χτίζει λίγο πιο πάνω απ' τη σημερινή Μητρόπολη των Αθηνών, την ιερά Μονή, αφιερωμένη στον Απόστολο Ανδρέα τον Πρωτόκλητο. Χτίζει τον Παρθενώνα της, το 1571 μ.Χ. κι αφιερώνει σ' αυτά την περιουσία της. Γιατί συνεδητοποιεί, πως μόνο κάτω από τη σκέπη της Εκκλησίας θα καρποφορήσουν, οι Χριστιανικές αρετές, που την στολίζουν. Ενδύεται το ράσο, γίνεται Μοναχή η Ρεβούλα και παίρνει το όνομα Φιλοθέη.

Η αρχόντισσα, η Κυρά τ' Αγγέλου, άνοιξε μοναστήρι. Ένα μοναστήρι μ' ορθάνοιχτη την πόρτα. Πρώτα για τις πρώτες παραδουλεύτρες τ' αρχοντικού της, που με τις παραινήσεις της έγιναν Μοναχές. Έπειτα σε κοπέλες εξωτερικές, απροστάτευτες, τις Μοναστηρίσιες - όπως τις έλεγαν, - τις φτωχές, τις κατατρεγμένες που φθάνουν ολοένα κοντά της. Ακόμη κι άλλες αρχοντοπούλες πλούσιες, προσφέρουν τον εαυτό τους και τα πλούτη τους στο Μοναστήρι. Γίνονται καλόγριες κι αυτές.

Η Φιλοθέη δεν αναπαύεται. Ιδρύει εργαστήρια τέχνης, για να ζήσουν όλες και να μάθουν αργαλειό, κεντήστρες, ράφτρες, που δουλεύουν νύχτα και μερά στον Παρθενώνα της.

Η Μαριάννα Καμπούρογλου σημειώνει γι' αυτές: «όταν έφταναν σε ηλικία τις ερωτούσαν, κι αν ήθελαν να μείνουν καλόγριες έμεναν, αλλέως τις επάντρευαν. Ενώ δε τα κορίτσια τούτα διέμεναν σε περιποιημένα κελιά, η Φιλοθέη έμενε στο ταπεινό ασκηταριό της, που κατέβαινε σ' αυτό με πολλά σκαλοπάτια...».

Μέσα και στον Παρθενώνα της ανοίγει το πρώτο σχολείο για κορίτσια. Γιατί με τα γράμματα πιστεύει να κρατηθούν μακριά από το βάρβαρο και τον αντίχριστο κατακτητή. Για να γνωρίσουν τους προγόνους-πατεράδες τους, να παλαίψουν και να γίνουν σαν αυτούς.

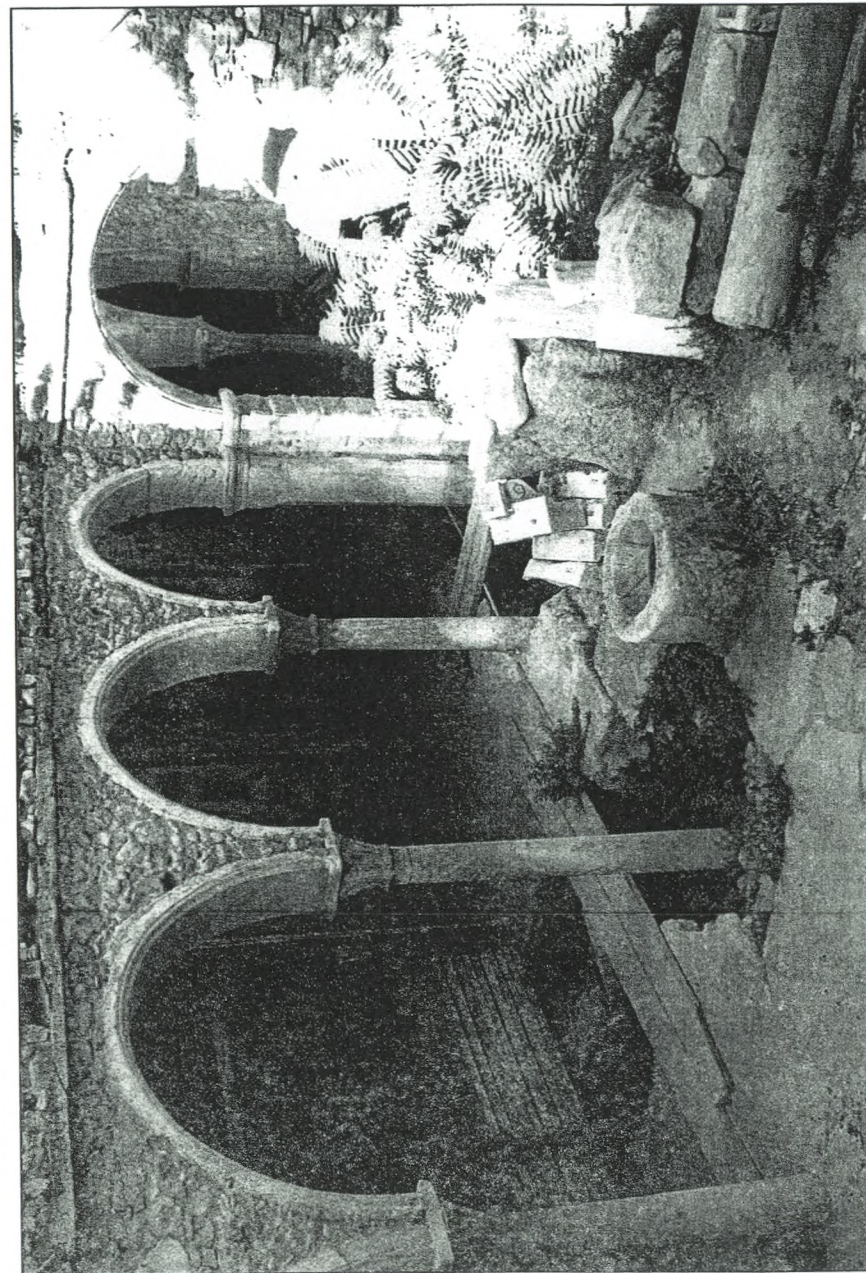
Η Καλλιρόη Παρρέν γράφει: «Είναι λοιπόν η Ρεβούλα Μπενιζέλου, η πρώτη θείσα τας βάσεις της εκπαιδύσεως της Ελληνίδος γυναικός, η πρώτη συστηματικώς εργασθείσα υπέρ του γυναικείου φύλου, η αψηφίσασα πάσαν πρόληψιν και πάντα κίνδυνον».

Αλλά, είναι δυνατόν να γίνεται κάτι καλό χωρίς αγώνα; Το έργο της οργάνωσης του Μετοχίου "Καλογρέζας" εμπόδισαν διενέξεις για κτηματικές διαφορές ακόμα και με κάποιον μελλοντικό... Άγιο! Τον ηγούμενο της Μονής Πεντέλης Τιμόθεο!

Η Φιλοθέη λοιπόν συνεκρούσθη πρώτον προς τον Τιμόθεον της Πεντέλης δια κτηματικής διαφοράς ⁽¹⁾.

Ατυχώς τα παλαιά έγγραφα των ιδιοκτησιών της Πεντέλης κατεστράφησαν κατά τον Αγώνα, ανακαλυφθείσης παρά των Τούρκων της κρύπτης, μετ' αυτών δε και τα εις ιδιαιτέραν θήκην τηρούμενα έγγραφα του κτήματος Γέρακα, άτινα κυρίως ήδη θα ενδιέφερον ημάς. Εν τούτοις μετά την καθαγίασιν αμφοτέρων - της τε Φιλοθέης δηλ. και του Τιμοθέου - τα Άγια λείψανά των, τα οποία εξήτει εκάστοτε ο λαός προς απόκρουσιν διαφόρων επιδημιών και θεομηνιών ιδίως των ακρίδων, είχαν συνενώσει την δύναμίν των προς τούτο ⁽¹⁾.

(1) Δημ. Καμπούρογλου "ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΑΡΧΟΝΤΟΛΟΓΙΟΝ, Έκδ. Ιω. Σιδέρη, Αθήνα 1921 (Σελίς 88)

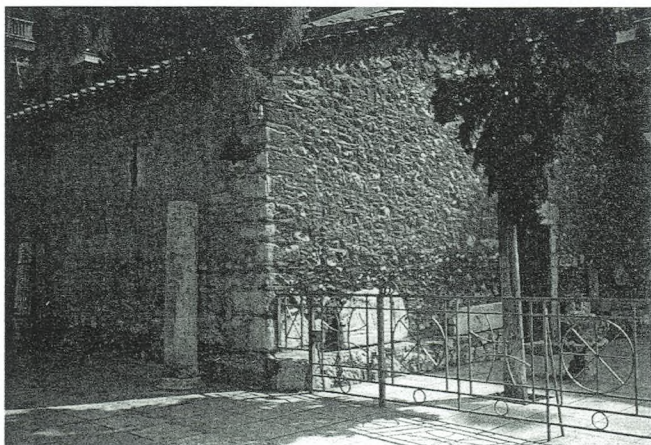

Το πατρικό σπίτι της Αγίας Φιλοθέης στην Πλάκα (Οδός Αδριανού).

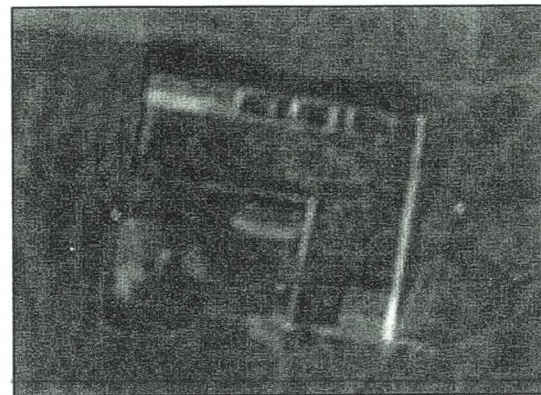

ΜΕΤΟΧΙ ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ

Η είσοδος του ναΐσκου (κεντρικού ναού του Μετοχίου). Η μαρμάρινη αρχαία κολόνα δεξιά είναι λείψανο παλαιοχριστιανικού ή αρχαίου κτίσματος. Στον Άγιο Ανδρέα Πατησίων, που κτίσθηκε κι αυτός από την Αγία Φιλοθέη, υπάρχουν μαρμάρινα τεμάχια από παλαιοχριστιανικά και προχριστιανικά κτίσματα σε ακόμα μεγαλύτερη ποσότητα.

ΑΓΙΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ

Το Μετόχι περιτοιχισμένο από όλες τις μεριές. Αεροφωτογραφία του 1953, όταν διασωζόταν ολόκληρο το περιτοίχισμα.

Εκτός από τα πανύψηλα πεύκα γύρω από το Μετόχι της “Καλογρέζας”, υπήρχε ένα άλλο στοιχείο που το στόλιζε. Ενα κατακάθαρο ποτάμι κυλούσε λίγο έξω από το περιτοίχισμά του χειμώνα-καλοκαίρι! Πρόκειται για το ρέμα της Ροδοδάφνης όπως το λέμε σήμερα, που έρχεται από το Χαλάνδρι.

Μια πρόσθετη νότα ομορφιάς ήταν ένας καταρράκτης που σχηματιζόταν σε ελάχιστη απόσταση από το Μετόχι. Παραθέτουμε τον χάρτη του Γερμανού Κάουπερτ που συντάχθηκε στο διάστημα 1870-1880, που σημειώνει ολοκάθαρα τη θέση “Καλογρέζα” και δίπλα, στο ποτάμι, WASSERFALL (καταρράκτης).

Αξιοπρόσεκτο είναι στο χάρτη ότι όλες οι εκκλησίες σημειώνονται με το όνομα, χωρίς τη λέξη “Άγιος”. Οι Καθολικοί και Διαμαρτυρόμενοι “φιλέλληνες” με σύστημα υπονόμευσαν όσο μπορούσαν την Ρωμική Ορθόδοξη παράδοση, μετά το 1821. Ο χάρτης μιλά μόνος του γι’ αυτό. Ο Μακρυγιάννης, όπως θα δούμε αργότερα, διαμαρτυρόταν δίκαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ ΣΤΟ ΜΕΤΟΧΙ

Όπως είδαμε στο 1ο κεφάλαιο το Μετόχι της “Καλογρέζας είχε πολύ μεγάλες εκτάσεις να διοικήσει. Επόμενο ήταν να γίνει ένα μελίσσι γεμάτο ζωή. Εκτός από τις καλόγριες είναι σίγουρο ότι απασχολούσε αρκετούς φτωχούς χωρικούς για την φροντίδα των χωραφιών, που έπαιρναν σαν αντάλλαγμα υλική και πνευματική τροφή, χρήματα ή και ρούχα. Άλλωστε οι βιογραφίες της Αγίας αναφέρουν ότι είχε οργανώσει εργαστήρια υφαντικής, για να απασχολούνται οι κατατρεγμένες γυναίκες που ζούσαν κοντά της, όπως είδαμε.

Πάντα όμως υπήρχαν οι Τούρκοι. Πάντα το Μοναστήρι κινδύνευε από κάποια ξαφνική επιδρομή για “φόρους”. Το ρητό της εποχής έλεγε: “Τούρκους βλέπεις; Λεφτά θέλουν. Κι άλλους Τούρκους βλέπεις; Κι άλλα λεφτά θέλουν.”

Τα μέτρα προστασίας ήταν απλά και αποτελεσματικά: Ας τα αναφέρουμε:

Υπήρχε μια υπόγεια σήραγγα διαφυγής που άρχιζε από το Μετόχι, της οποίας η αρχή ακόμα δεν έχει αποκαλυφθεί, και κατέληγε σε ένα λοφάκι 400 μέτρα μακριά, ανάμεσα σε σκίνα και βράχια. Η κατασκευή ήταν πολύ μελετημένη. Περνούσε κάτω από το ποτάμι χωρίς πρόβλημα. Η Φιλοθέη είχε αρκετά χρήματα να βρει ειδικούς τεχνίτες. Μερικές σκέψεις για την κατασκευή της αναφέρονται στα εισαγωγικά της “Γεωλογικής Μελέτης του Μετοχίου” του γεωλόγου κ. Χ. Μηλίγγου:

Η μυστική σήραγγα η οποία πιθανώς να υπήρχε και επί Φραγκοκρατίας, είναι κτιστή υπόγεια δίοδος διαφυγής. Χρησίμευε δε κατά τους χρόνους των διωγμών και ως καταφύγιο των Χριστιανών από τους Φράγκους ή τους Τούρκους, και πιθανόν να υπάρχουν τάφοι (κατακόμβες) και άλλα χριστιανικά αρχαιολογικά ευρήματα ανεκτιμήτου πνευματικής και υλικής αξίας. Για την κατασκευή της πιθανόν να εργάστηκαν ανθρακωρύχοι της περιοχής Καλογρέζας ή λατόμοι από τα λατομεία της Πεντέλης.

Η δεύτερη παθητική άμυνα του Μετοχίου ήταν οι... άδειες αποθήκες. Οι τούρκοι μπορούσαν να “γυρίσουν τον κόσμο ανάποδα” χωρίς μεγάλα αποτελέσματα. Τι είχε γίνει; Μια ενυπόγραφη δήλωση του σύγχρονου μας Ι. Βαφειδή φανερώνει που ήταν οι πραγματικές αποθήκες:

“Γνωρίζω ότι είναι θαμμένα αρχαία πιθάρια στο χώρο που σκάβει η μπουλντόζα μέσα στο παλιό Μοναστήρι της Αγία Φιλοθέης (Χαροκόπου). Από ότι λένουν είναι από τον καιρό των Τούρκων. Έθαβαν οι μοναχές τα στάρια - κριθάρια μέχρι να ξαναφύγουν οι Τούρκοι. Ξέρω που ακριβώς είναι τα πιθάρια. (15/2/1989).

Οι φήμες στους κατοίκους της Νέας Φιλοθέης λένε ότι πολλά πιθάρια υπάρχουν και τώρα σε αρκετά οικόπεδα, ακόμα και έξω από τα 2 στρέμματα που κατείχε το περιτοίχισμα.

Οι λειτουργίες στο εκκλησάκι, τα “Εισόδια της Θεοτόκου” πρέπει να ήταν επισκέψεις στον ουρανό. Είναι σαγηνευτικό και μόνο να βρεθεί κανείς μέσα. Η κατάνυξη επιβάλλεται από το μέγεθος, τις αναλογίες, τις καμπύλες. Από τα παράθυρα, τις τοιχογραφίες, την ηχητική. Ακόμα και τώρα. Η παρουσία της Φιλοθέης όταν γινόνταν λειτουργίες εκεί, πρέπει να ήταν ένας ακατανίκητος πόλος έλξης. Ακόμα και τώρα η φαντασία μπορεί να αναπαραστήσει ό,τι δεν βλέπουν τα μάτια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Η ΑΓΙΑ ΦΙΛΟΘΕΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΠΕΘΑΙΝΕΙ ΣΤΟ ΜΕΤΟΧΙ ΚΑΛΟΓΡΕ-
ΖΑΣ ΚΑΙ ΘΑΒΕΤΑΙ ΣΕ ΑΥΤΟ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ - ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Έτσι κύλησαν τα χρόνια με αγώνες και αγωνίες, με κρυφές νίκες και ψυθι-
ριστά όνειρα για μια μελλοντική ανάσταση, που θα αργούσε όμως πολύ.

Βρισκόμαστε στα 1588. Τη νύχτα της 2 προς 3 Οκτωβρίου η Φιλοθέη
τελούσε αγρυπνία (νυκτερινή θεία Λειτουργία) στο άλλο Μοναστήρι, στα
Πατήσια. Εκεί επιτέθηκαν και την τραυμάτισαν θανάσιμα οι Αγαρηνοί. Την
άφησαν μισοπεθαμένη. Ήταν 66 χρονών.

Οι καλόγριες με τρόμο είδαν ότι έπρεπε τουλάχιστον να την φυλάξουν
από νέο κίνδυνο. Θα ζούσε όμως; Την μετέφεραν στο Μετόχι
"Καλογρέζα", για περισσότερη ησυχία, για σιγουριά. Άλλωστε το αγα-
πούσε. Να πως περιγράφει ότι έγινε ο Δ. Καμπούρογλου:

⁽¹⁾Καθ' ημάς εις το μετόχιον τούτο των Πατισίων εκακώθη η Φιλοθέη.
Πιθανόν δε βαρείας πληγάς φέρουσα, προς αποφυγήν εξεγέρσεως επι-
κινδύνου εις τον τόπον να μετήχθη κατόπιν εις το όχι μακράν απέχον
εξοχικόν κτήμα αυτής τε και της οικογενείας της, του Περσού, το οποί-
ον, ήτο το προσφιλέστερόν της Μετόχιον, και εν αυτώ να απέθανεν,
όπως ισχυρίζεται και η τοπική παράδοσις.

Επειδή η ιστορική αλήθεια δεν έχει αποκατασταθεί, θα παρατεθεί και το
κείμενο του Ιωάννη Γενναδίου που συμφωνεί ότι η Αγία Φιλοθέη πέθανε
και θάφτηκε στο Μετόχι Καλογρέζα της Νέας Φιλοθέης Αμαρουσίου:⁽²⁾

Ζ' Θανή και Λείψανον της Οσίας

Η κατ' αυτής επίθεσις των Αγαρηνών εγένετο νύκτωρ, ενώ ετελείτο εν
τω υπ' αυτής ιδρυθέντι εν Πατησίοις μονυδρίω η μνήμη Διονυσίου του
Αρεοπαγίτου, ήτοι 2 προς την 3 Οκτωβρίου, ως ο Βίος ρητώς διαλαμβά-
νει. Αλλά περί ταφής ουδέν σαφώς λέγει. Επειδή όμως προστίθηναι, ότι
Ανακομιδής γενομένης μετά εν έτος, «ευρέθη το τίμιον αυτής λείψανον
σών και ακέραιον» και επειδή υπάρχει κοινώς δεκτή παράδοσις, ότι εκ
Καλογραιζης το Λείψανον μετεκομίσθη εις Αθήνας, πιθανόν φαίνεται,
ότι η ταφή εγένετο εν τη θέσει ταύτη της Καλογραιζης, ένθα είχαν ιδρύ-
ση επίσης μετόχιον η Φιλοθέη, και όπου δυνατόν να μετεφερθή μετά την
εν Πατησίοις κάκωσιν, ίνα νοσηλευθή εν τόπω πλέον ευθέτω, καιρού

(1) Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ "ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΑΡΧΟΝΤΟΛΟΓΙΟΝ. ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΜΠΕΝΙΖΕ-
ΛΟΙ" Εκδ. Ιω. Σιδέρη - Αθήνα 1921, σελίς 80

(2) ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ "Ο ΟΙΚΟΣ ΤΩΝ ΜΠΕΝΙΖΕΛΩΝ ΚΑΙ Η ΟΣΙΑ ΦΙΛΟΘΕΗ" Σελίς
33. Γεννάδιος Βιβλιοθήκη Αθηνών.

ικανού προς τούτο διαρρεύσαντος από της επιθέσεως μηνί Οκτωβρίου μέχρι της τελευταίας μηνί Φεβρουαρίου. Και του μεν εν Πατησίοις μετοχίου του Αγίου Ανδρέου τα ερείπια εσώζοντο μέχρις εσχάτων, το δε της Καλογραΐζης διατηρείτο ως παράρτημα της εν Αθήναις χεντρικής Μονής μέχρι διαλύσεως αυτής, αφ' ής το πρώτον αυτή η Φιλοθέη είχεν αγοράση (κατά το υπ' αρ. 1 έγγραφον του 1575) κτήμα τι παρά των Ποδαράδων ή Πλατυπόδων εν τη θέσει Περασού, ουχί μακράν του Ηρακλείου (25). Το δε όνομα Καλογρέζα, το μέχρι της σήμερον τηρούμενον, ουδέν άλλο είνε ή το της Καλογραΐζας κατά την αλβανίζουσαν διάλεκτον των εκεί περίξ χωρικών.

Όθεν ο κ. Καμπούρογλους (ΚΑ. Β' 258) πάνυ ευλόγως αποβάλλει ετέρας εξεζητημένας ετυμολογίας, λέγων: «Καθ' ημάς, από της Φιλοθέης, της γνωστής και ως Δασκάλας, Κυράς Καλόγρηας και Καλογραΐζας - εν τοις χωρίοις - φαίνεται ότι προήλθε το όνομα της θέσεως ταύτης. Εν τω μετοχίω τούτω, κατά τινα ασφαλή φαινομένην παράδοσιν ανακοινωθείσαν ημίν υπό του ήδη ιδιοκτήτου κ. Ευρ. Χοϊδά, ετάφη η Φιλοθέη. Το ότι εκεί και εμαρτύρησε δεν φαίνεται ακριβές, αφού ρητώς εν τω βίω αυτής σημειούται, ότι εν τω μετοχίω Πατησίων εκακώθη υπό των Τούρκων. Ίσως μετηνέχθη ασθενής εις Καλογραΐζαν, όπου και απεβίωσε. Την παράδοσιν ταύτην ισχυροποιεί ετέρα περί συγκρούσεως προς τους Αθηναίους των χωρικών Αττικής, μη θελόντων να παραδώσωσι το σώμα της Αγίας». Τα αυτά περίπου και εν Α.Α. 80.

Ως, βέβαιον λοιπόν προκύπτει, ότι εκ Καλογραΐζης μετεκομίσθη το λείψανον εις την εν Αθήναις Μονήν του Αγίου Ανδρέου.

Μια άλλη πηγή, ο περίφημος Φώτης Κόντογλου δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για τον τόπο που θάφτηκε η Αγία.⁽³⁾

Η ΑΓΙΑ ΦΙΛΟΘΕΗ

...αρχίσανε να τη χτυπάνε ως που την αφήσανε μισοπεθαμένη. Την άλλη μέρα τη σηκώσανε οι αδελφές και την πήγανε στο μετόχι πούχε στον Περισό. Σαν συνέφερε λίγο, έπιασε την προσευχή, ευχαριστώντας το Θεό γιατί αξιώθηκε να πληρωθεί με κακία για τα καλά που έκανε στους ανθρώπους και να μοιάσει σ' αυτό με τον Χριστό, κατά τα λόγια του αποστόλου Πέτρου που λέγει: "καθό κοιωνείτε τοις του Χριστού παθήμασι, χαίρετε" (Α' Πέτρ. δ', 13). Στις 19 Φεβρουαρίου του 1589 παρέδωσε την καθαρή ψυχή της στον Κύριο, που υπόμεινε τόσα βάσανα για την αγάπη του. Το άγιο σκήνωμά της θάφτηκε στο μοναστηράκι της Καλογρέζας κι από κει έγινε η ανακαμυδή των λειψάνων στην εκκλησία του αγίου Ανδρέα που βρίσκεται στη σημερινή Αρχιεπισκοπή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΤΟ ΘΑΥΜΑ. Η ΑΝΑΚΟΜΙΔΗ. ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΡΟΥΣΙ. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΑΝΤΙΣΤΕΚΟΝΤΑΙ.

Στο προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε ότι ο 3ο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου 1589 η Φιλοθέη είχε θαφτεί σε κάποιο σημείο του Μετοχίου "Καλογρέζα". Αυτό που ακολούθησε ήταν συγκλονιστικό.

Μετά από είκοσι μέρες ο τόπος που βρισκόταν το σώμα της μύρισε! Ευωδίαζε! Και μετά από ένα χρόνο, που αποφάσισαν να την εκθάψουν βρέθηκε το σώμα της σώο και ακέραιο, και γεμάτο εξάισια μυρωδιά. Να πως περιγράφει η αρχαιότερη βιογραφία της Αγίας, που εκδόθηκε στην Βενετία το 1775 από τον "Λεονάρδο, πρώην Δημήτριο Καπετανάκη εξ Αθηνών"⁽¹⁾.

Μετὰ δὲ εἴκοσι ἡμέρας τῆς αὐτῆς κοιμήσεως ἐμύρισεν ὁ τόπος. Ἐκείνος, ἐν ᾧ, κατέκειτο τὸ σῶμα αὐτῆς. ὁμοίως ἢ τῆς Ἀνακομιδῆς μὲν ἐπιδείκνυστο, ὡς ἀφρομένῳ γυναικί, ἔδρεθον τὸ τίμιον αὐτῆς Λείψανον σῶον καὶ ἀκέραιον, καθὼς τὴν σήμερον φαίνεται, καὶ μύρην δάδας μεμειωμένων εἰς λαμπρὰν ὑπόδειξιν τῆς διαρίσεως αὐτῆς καὶ ἐναρίτου θειωγῆς, δόξατε καὶ αἶσαν τῆς Παισιωδαιότητος καὶ Παραγάδας Θεῶν, καὶ εἰς τιμὴν καὶ καύχημα τῆς Ὁρθοδόξου καὶ ἀμωμῆς ἡμῶν Πίστεως.

Επίσης ένας σύγχρονος βιογράφος, ο Δ. Αυγερινόπουλος:⁽²⁾

Δεν πέρασαν παρά μονάχα είκοσι μέρες μετά το θάνατό της. Κι ο τόπος όπου την απέθεσαν ευωδίαζε ολόγυρά του.

Το άγιο σώμα της βρέθηκε ακέραιο μετά ένα χρόνο. Η θαυματουργική χάρη που έβγαινε από το μνήμα της ήταν μεγάλη, που δεν μπορεί να χωρέσει μέσ' το μυαλό του ανθρώπου. Η παρουσία της είναι ζωντανή.

Τα επόμενα χρόνια σίγουρα οι γύρω χωρικοί θα είδανε κι άλλα θαύματα. Αλλά η φήμη είχε πάει από την πρώτη στιγμή στην Αθήνα. Οι Αθηναίοι δεν θα άφηναν να τους ξεφύγει τέτοιος ανεκτίμητος θησαυρός. Το άφθαρτο, γεμάτο ευωδία σώμα της Αγίας αποφασίστηκε να φύγει από το Μαρούσι.

(1) Λεονάρδου ποτε Δημητρίου Καπετανάκη του εξ' Αθηνών "ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΜΗΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΦΙΛΟΘΕΗΣ" ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ 1775, σελίς 19. Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων.

(2) Δημήτρη Αυγερινόπουλου: "Η ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΣ ΦΙΛΟΘΕΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ" Αθήνα 1987, σελίς 23.

Και άδικοι αντιστάθηκαν οι ντόπιοι...

⁽¹⁾Την παράδοσιν ταύτην ισχυροποιεί ετέρα περί συγκρούσεως προς τους Αθηναίους των χωρικών Αττικής, μη θελόντων να παραδώσωσι το σώμα της Αγίας». Τα αυτά περίπου και εν ΑΑ. 80.⁽²⁾

Ως, βέβαιον λοιπόν προκύπτει, ότι εκ Καλογραΐζης μετεκομίσθη το λείψανον εις την εν Αθήναις Μονήν του Αγίου Ανδρέου.

(1) ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΑΔΙΟΥ "Ο ΟΙΚΟΣ ΤΩΝ ΜΠΕΝΙΖΕΛΩΝ ΚΑΙ Η ΟΣΙΑ ΦΙΛΟΘΕΗ". Σελίς 34. Γεννάδιος Βιβλιοθήκη Αθηνών.

(2) Α.Α.: "ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΑΡΧΟΝΤΟΛΟΓΙΟΝ" του Δ. Καμπούρογλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ "ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ" ΑΠΟ ΤΟ 1589 ΩΣ ΤΟ 1821

Οι πληροφορίες για το διάστημα από την ταφή της Αγίας Φιλοθέης ως το 1821, ένα διάστημα 232 χρόνων, έρχονται από δύο έμμεσες πηγές. Η πρώτη είναι το κεντρικό Μοναστήρι των Αθηνών. Αυτό συνέχισε να υπάρχει ως το 1821:

⁽³⁾Μετά τον θάνατο της Φιλοθέης, που άφησε μια σπουδαία και βαρεία κληρονομιά περιήλθε με την ευλογία της σ' επιδέξια χέρια μοναζουσών γυναικών, που συνέχισαν με τον ίδιο ζήλο και την ίδια πίστη τ' αξιοθαύμαστα έργα της. Φυσικά οι περιστάσεις της εποχής εκείνης, δεν ήσαν ευνοϊκές. Η καταπίεση των υποδούλων Αθηναίων από τον κατακτητή δεν άφηνεν ανεπηρέαστο και το Μοναστήρι της.

Έτσι η πρώτη διαδεχθείσα την Φιλοθέη, Ηγουμένη Λεοντία, απευθύνει, το Μάρτιο του 1601 στο Μ. Λογοθέτη Ιέρακα, επιστολή που μεταφέρει ο Πνευματικός Νεκτάριος, για συμπαράσταση οπωσδήποτε οικονομική. Γιατί τον ίδιο χρόνο ξαναστέλνει τον ίδιο και προς τον Μπάνου της Μολδοβλαχίας

Τα χρόνια κυλούσαν δύσκολα, όχι μόνο για το Έθνος αλλά και για τις ανάγκες της Μονής, που ήταν ανυπέρβλητες. Αυτό μαρτυρούν και οι απανταχούσες των Ηγουμένων γυναικών που ακολουθήσαν, όπως της Χριστοδούλης, το 1670 και της Ελισάβετ, το 1701, σαν ξέσπασε η θλιβερή περιπέτεια του Τουρκοβενετικού πολέμου.

Η πυρποληθείσα και ανασυγκροτηθείσα Μονή της Φιλοθέης, συνέχιζε το έργο της.

⁽⁴⁾Ήταν και της αγίας Φιλοθέης ο άγιος Αντρέας μέσα εις την πόλη, όπου εμόναζαν τόσες παρθένες καλόγρηες και εξούσαν με τα ερχόχαιρά τους και μέρος από τα εισοδήματα των υποστατικών της αγίας Φιλοθέης, όπου είχε έως χίλια διακόσια πενήντα ελαιόδεντρα, την Καλογρέζα, το τσιφλίκι, έως πέντε ζευγαριών γης και το περιβόλι με το νερό, τρεχάμενο, και εις τα Πατήσια άλλο περιβόλι, και άλλα πρόβατα και λοιπά κτήματα. Κάθε χρόνο εόρταζαν της αγίας Φιλοθέης εις το ναό της, τον Άγιο Αντρέα, όπου είχε κτίσει η ίδια...

Από τα παραπάνω κείμενα αποδεικνύεται ότι μαζί με το κεντρικό Μοναστήρι επέζησαν και τα Μετόχια. Μια δεύτερη πηγή δίνει πιο σίγουρες πληροφορίες ότι η ζωή συνεχίστηκε στο Μετόχι "Καλογρέζα" ως το 1821. Αν κοιτάξουμε τις "Ελλείψεις του Πίνακος Απογραφής" που παρου-

(3) Δημήτρη Αυγερινόπουλου: "Η ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΣ ΦΙΛΟΘΕΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ" Αθήνα 1987, σελίς 24.

(1) ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΧΑΤΖΗ ΑΛΗ (1774 - 1796) του ΠΑΝΑΓΗ ΣΚΟΥΖΕ - Έκδοση Α. ΚΟΛΟΒΟΥ, ΑΘΗΝΑ 1948 (σελίς 41). Βιβλιοθήκη της Βουλής.

σιάστηκε στο τέλος του 1ου κεφαλαίου, οι υπογραφές λένε ξεκάθαρα:

*“Το παρόν φύλλον συνετάχθη επί των παρατηρήσεων των κ.κ. Χρήστου και Βασιλείου Βλάχου κολλύγων του Μοναστηρίου επί εικόσιν περίπου έτη.
Τη 2α Νοεμβρίου 1839”*

Το παραπάνω κείμενο βεβαιώνει ότι το Μετόχι “Καλογρέζα” είχε “κολλύγους”, άρα υπήρχε και προσωπικό, και διοίκηση στο Μετόχι.

Τελική πληροφορία αντλούμε από μια κλοπή που έγινε πριν λίγα χρόνια. Αναφέρεται ότι αρχαιοκάπηλοι είχαν κλέψει μια πήλινη κολυμβήθρα με ανάγλυφη την ημερομηνία 1820 από την εκκλησία του Μετοχίου.

— Κυριακή 25 Οκτωβρίου 1987

ΙΕΡΟΣΥΛΟΙ

**Σήκωσαν
θησαυρό
από το ναό
της Αγ. Φιλοθέης**

ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ που έχτισε τα 580 μ.Χ.

η Αγία Φιλοθέη, προς τιμήν της Θεοτόκου, έβαλαν στο στόχαστρό τους ιερόσυλοι κλέφτες!

ΜΠΗΚΑΝ μέσα, παραβιάζοντας την ξύλινη πόρτα, και αφαίρεσαν εικόνες, μια κολυμπήθρα, έναν ασημένιο σταυρό, ένα επάργυρο δισκοπότηρο, και πέντε βιβλία, όλα ανεκτίμητης αρχαιολογικής αξίας!

Η ΚΟΛΥΜΠΗΘΡΑ που πήραν οι ιερόσυλοι ήταν πήλινη με ανάγλυφο σταυρό του 1820, το επάργυρο δισκοπότηρο του 1800 και οι πέντε εικόνες που «ξήλωσαν» από τέμπλο, διαστάσεων 80Χ70 ήταν του 1870.

(1) Εφημ. “ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ” 25-10-1987.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821

Η ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΚΙΟΥΤΑΧΗ ΣΤΟ ΜΕΤΟΧΙ. Η ΑΝΕΚΤΙΜΗΤΗ, ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΓΚΡΕΜΙΣΜΕΝΩΝ ΚΕΛΙΩΝ.

Ένα έγγραφο του 1838 που βρέθηκε στα Αρχεία του Κράτους έδωσε στο Μετόχι “Καλογρέζα” μια απρόσμενη διάσταση.

Το έγγραφο είναι απόλυτο έγκυρο, γιατί είναι μια ενυπόγραφη αναφορά του Δημάρχου Αμαρουσίου προς το Βασιλικό Διοικητή Αττικής. Ο Δήμαρχος που το υπογράφει είναι ο Δ. Χαϊμαντάς, όνομα πασίγνωστο στο Μαρούσι. Υπάρχει και τώρα οδός Δ. Χαϊμαντά, που πήρε το όνομά της από αυτόν ακριβώς το Δήμαρχο.

Το έγγραφο λέει ότι “πέντε κελλιά στο Μοναστήρι γκρεμίστηκαν από την εποχή του Κιουταχή”. Άρα είχε γίνει επιδρομή των στρατευμάτων του Κιουταχή. Πότε όμως;

Η απάντηση βρίσκεται στα απομνημονεύματα του Στρατηγού Μακρυγιάννη. Να πως το αναφέρει:

Εισβολή Κιουταχή

Ο Κιτάγιας ήρθε με μεγάλη δύναμη ανθρώπων, με καβαλαρία, με κανόνια, μ' όλα τ' αναγκαία του πολέμου. Έλιασε τα Πατήσια. Τα χωριά τα περισσότερα της Αθήνας προσκύνησαν, ότι από την δικαιοσύνη μας πολλούς κατοίκους τους ηύρανε φωτωμένους πέτρες και τους ξεφόρτωσαν κι άλλους τους λευτέρωσαν, όπου τους παιδεύαμεν δια χρήματα¹. Αφού μάθαν οι Αθηναίοι ότι έρχεται ο Κιτάγιας, με ζήτησαν εις τον Φαβιέ ότ' ήμουν εις τη οδηγίαν του, και μόδωσε την άδεια² κι' έμεινα άμα πήγε εις τα Μέθена με το σώμα.

(1) Βλ. σ. 124, σημ. 2.

(2) Αρχ. Μακρυγιάννη, II, 41 όπου το έγρφ. χρονολ. 28 Απριλ. 1826.

Στο παραπάνω κείμενο γίνεται γνωστό ότι ο Κιουταχής γύριζε περί το 1826 στα χωριά γύρω από την Αθήνα ζητώντας να προσκυνήσουν οι Ραγιάδες. Στο επόμενο σημαντικό έγγραφο δηλώνεται ότι μερικά κελλιά στο Μετόχι “Καλογρέζα” ήταν γκρεμισμένα από την εποχή του Κουταχή! Τα συμπεράσματα τα αφήνουμε στους αναγνώστες. Το πιο σίγουρο είναι ότι από την εποχή της επιδρομής του Κιουταχή (1826) και μέχρι το 1838 το Μετόχι Καλογρέζας είχε περιπέσει σε τέτοια κατάσταση που κανείς δν επισκεύασε τα πεσμένα κελλιά, ενώ η εκκλησία του ήταν χώρος αποθήκευσης κεραμιδιών!

Ας δούμε όμως το έγγραφο και μια καθαρογραμμένη δακτυλογράφησή του.

Aphidii

18077

Agostino B. Spina, Archid.

2. 14. November 1838.

ἀνερπύου.

Availability for inquiry is through any responsible
organization in your local neighborhood. —

[illegible]

1. *Воздушная*
 2. *Душистая*
 3. *С. Хайманна*

Sto'ardship to the ship

Aug 17. Narragansett 1838

of property by previous award
L. W. Smith

Εδώ πρέπει να τονισθεί ότι άλλο τέτοιο μνημείο του 1821 δεν υπάρχει πουθενά στην Αθήνα. Τα ελληνόπουλα έχουν ένα τόπο να πάνε με το δάσκαλό τους, να τους δείξει ό,τι κτίσματα απόμειναν και να τους πει: "Υπήρχαν άλλα πέντε κελλιά τουλάχιστον, που τα γκρέμισαν τα στρατεύματα του Κιουταχή την Άνοιξη του 1826, όταν πολιορκήσε την Αθήνα ερημώνοντας τα γύρω χωριά. Αυτό θα μπορούσε να βγει ως συμπέρασμα από το τάδε και τάδε έγγραφο"!

Η ιστορική αξία του Μετοχίου "Καλογρέζας" είναι ανυπολόγιστη! Περιττό είναι να πούμε ότι ήταν η ανακάλυψη της αναφοράς του Δημάρχου Δ. Χαϊμαντά που μετέστρεψε τα πνεύματα στις αρχαιολογικές υπηρεσίες. Ενώ πριν δεν ήξεραν αν τα παλιά κτίσματα ήταν κελλιά, τώρα δηλώνουν ότι το Μετόχι στη Νέα Φιλοθέη του Μαρουσιού είναι "μοναδικό στην Αθήνα"!

"Μετά τα ανωτέρω γνώμη της Εφορείας είναι ή να ισχύουν οι όροι της 455/89 Υ.Α. (δηλ. της αρχικής) ή ν' απαλλοτριωθεί το οικόπεδο από το ΥΠΠΟ, ώστε ν' αναδειχθεί το μοναδικό μοναστικό κτιριακό σύνολο, που σώζεται στην περιοχή των Αθηνών".

Το Τμήμα Βυζαντινών Χώρων συμφωνεί με την ανωτέρω πρόταση.⁽¹⁾

(1) ΚΑΣ 31/29-9-93 Θ. 10ο Π.Μ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο

ΟΙ ΒΑΥΑΡΟΙ ΔΙΑΛΥΟΥΝ ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ. ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ "ΚΑΛΟΓΡΕΖΑ" ΣΤΟΝ ΠΛΕΙΣΤΗΡΙΑΣΜΟ!

Μετά την ίδρυση του Ελληνικού Βασιλείου, επί Όθωνος, τα γυναικεία Μοναστήρια διαλύθηκαν και τα κτήματά τους αποτελούσαν πια δημόσια περιουσία. Οι Βαυαροί προσπάθησαν να ξεριζώσουν την Ορθοδοξία που δε μπόρεσαν ποτέ να νιώσουν.... Ο Μακρυγιάννης τα λέει ωμά και ξάστερα.

Η Ιερά Μονή διетήρησε τον χαρακτήρα και την προσφορά της στον τόπο μέχρι τους πρώτους χρόνους μετά την Απελευθέρωση, η δε Ελληνική Πολιτεία μετά την επικράτηση των Βαυαρών, "ευγνωμονούσα" την ...διέλυσε δημεύοντας την περιουσία της (Γενικά Αρχεία του Κράτους, Φάκελος 14). Έτσι το Μετόχι του Περισσού πωλείται σε ιδιώτες για μία βιβλιοθήκη. Χαρακτηριστικό για την περίπτωση είναι ο Λόγος από τα Απομνημονεύματα του Στρατηγού Μακρυγιάννη: "Διάλυσαν τα μοναστήρια" συμφώνησαν με τους Μπαυαρέζους και πούλαγαν τα δισκοπότηρα κι όλα τα γερά εις το παζάρι και τα ζωντανά δια δίκως τίποτα. Παίρναν οι τσιούτοι! πήρε κι ο Κλεομένης μ' άλλους τα ζωντανά των μοναστηριών και τάφερε εδώ. Κ' έκαμαν και τα μούλκια λιβάδια και τα βόσκαγαν. Τότε πιαστήκαμεν και γενήκαμεν κομμάτια. Με διόρισαν 'πίτροπόν τους όλοι οι νοικοκυραίοι και τρομάξαμεν να λευτερωθούμεν από τα μοναστηριακά τα ζωντανά, όπου κάμαν λάφυρα όλοι αυτείοι τα μούλκια. Αφάνισαν όλως διόλου τα μοναστήρια και οι καϊμένοι οι καλόγεροι, όπου αφανίστηκαν εις τον αγώνα, πεθαίνουν της πείνας μέσα στους δρόμους, όπου αυτά τα μοναστήρια ήταν τα πρώτα προπύργια της απανάστασής μας. Ότι εκεί ήταν και οι τζεμπιχανέδες μας κι όλα τ' αναγκαία του πολέμου· ότ' ήταν παράμερον και μυστήριον από τους Τούρκους. Και θυσιάσαν οι καϊμένοι οι καλόγεροι· και σκοτώθηκαν οι περισσότεροι εις τον αγώνα. Και οι Μπαυαρέζοι παντήχαιναν ότ' είναι οι Καπουτζίνιοι της Ευρώπης, δεν ήξεραν ότ' είναι σεμνοί κι αγαθοί άνθρωποι και με τα έργα των χεριών τους απόκτησαν αυτά, αγωνίζοντας και δουλεύοντας τόσους αιώνες· και ζούσαν μαζί τους τόσο φτωχοί κι έτρωγαν ψωμί. Και οι αναθεματισμένοι της πατρίδας πολιτικοί μας και οι διαφταρμένοι αρχιγερείς κι ο τουρκοπιασμένος Κωνσταντινοπολίτης Κωστάκης Σκινάς συμφώνησαν με τους Μπαυαρέζους και χάλασαν και ρήμαξαν όλους τους ναούς των μοναστηριών".

Τότε ακριβώς, πριν γίνει το Μετόχι στη Νέα Φιλοθέη... οικόπεδο, έγιναν με εντολή του κράτους απογραφές, για να δούνε πόσα λεφτά αξίζει, για να το πουλήσουν χωρίς να ζημιωθεί το κράτος.

Τα δέντρα απογράφηκαν σε μέτρια κατάσταση. Ο ναός το ίδιο. Ο Ελληνισμός επίσης. Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους δεν είχε

Παλιότερα οργανώθηκε το ελεύθερο του πληθυσμού του Αγίου Πέτρου και της οδού Φυλάκων και Φαλαγγίου, Τελλίου και Αμυγδαλίου.

Σημείο	Εξέταση	Ποσοστό	Ποσοστό	Ποσοστό
1. Στο μέγεθος του πληθυσμού	1. Στο μέγεθος του πληθυσμού	1. Στο μέγεθος του πληθυσμού	1. Στο μέγεθος του πληθυσμού	1. Στο μέγεθος του πληθυσμού
2. Στο μέγεθος του πληθυσμού	2. Στο μέγεθος του πληθυσμού	2. Στο μέγεθος του πληθυσμού	2. Στο μέγεθος του πληθυσμού	2. Στο μέγεθος του πληθυσμού
3. Στο μέγεθος του πληθυσμού	3. Στο μέγεθος του πληθυσμού	3. Στο μέγεθος του πληθυσμού	3. Στο μέγεθος του πληθυσμού	3. Στο μέγεθος του πληθυσμού
4. Στο μέγεθος του πληθυσμού	4. Στο μέγεθος του πληθυσμού	4. Στο μέγεθος του πληθυσμού	4. Στο μέγεθος του πληθυσμού	4. Στο μέγεθος του πληθυσμού
5. Στο μέγεθος του πληθυσμού	5. Στο μέγεθος του πληθυσμού	5. Στο μέγεθος του πληθυσμού	5. Στο μέγεθος του πληθυσμού	5. Στο μέγεθος του πληθυσμού
6. Στο μέγεθος του πληθυσμού	6. Στο μέγεθος του πληθυσμού	6. Στο μέγεθος του πληθυσμού	6. Στο μέγεθος του πληθυσμού	6. Στο μέγεθος του πληθυσμού
7. Στο μέγεθος του πληθυσμού	7. Στο μέγεθος του πληθυσμού	7. Στο μέγεθος του πληθυσμού	7. Στο μέγεθος του πληθυσμού	7. Στο μέγεθος του πληθυσμού
8. Στο μέγεθος του πληθυσμού	8. Στο μέγεθος του πληθυσμού	8. Στο μέγεθος του πληθυσμού	8. Στο μέγεθος του πληθυσμού	8. Στο μέγεθος του πληθυσμού
9. Στο μέγεθος του πληθυσμού	9. Στο μέγεθος του πληθυσμού	9. Στο μέγεθος του πληθυσμού	9. Στο μέγεθος του πληθυσμού	9. Στο μέγεθος του πληθυσμού
10. Στο μέγεθος του πληθυσμού	10. Στο μέγεθος του πληθυσμού	10. Στο μέγεθος του πληθυσμού	10. Στο μέγεθος του πληθυσμού	10. Στο μέγεθος του πληθυσμού

ανοίξει τα φτερά του. Ήταν κάτι μέτριο και παραμελημένο στην άκρη της λεγόμενης "πολιτισμένης" Ευρώπης. Αλλά ήταν άραγε πολιτισμένη μια Ευρώπη που διέταξε - μέσω των Βαυαρών - να πουληθεί για οικόπεδα η ιστορία των Αθηνών, δηλαδή τα μοναστήρια της Φιλοθέης, της "Κυράς της Αθήνας", και η ιστορία τους; Ας μας επιτραπεί να πούμε ότι τεχνολογικά οπωσδήποτε ήταν, και είναι πολιτισμένη.

Επίσης είναι και σε πολιτιστικά θέματα, αλλά επιφανειακά. Γιατί ΔΕΝ ΑΝΤΕΧΕΙ κάτι που δεν μπορεί να το φτάσει ή να το κατανοήσει.

Για τους Ευρωπαίους η υπόγεια σήραγγα διαφυγής του Μετοχιού "Καλογρέζα", όταν αποκαλυφθεί ολόκληρη, θα είναι υγρή, συνηθισμένη, με μέτρια τοιχοποιία, ίσως και μέτρια φωτισμένη, γιατί οι Έλληνες μηχανικοί δεν θα υπολογίσουν καλά το φωτισμό.

Για μας, θα είναι ο τόπος που θα ανατριχιάζουμε φέρνοντας στη σκέψη τους ήρωες προγόνους μας που βάδιζαν καταδιωγμένοι, ρακένδυτοι, φτωχοί προς την ελευθερία, 400 χρόνια πριν από μας, το ίδιο πέρασμα για να μην φάνε προσκυνημένο ψωμί, και Τουρκικό παντεσπάνι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο

ΑΠΟ ΤΟ 1832 ΩΣ ΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟ ΟΡΛΑΝΔΟ

Το 1835, εννιά χρόνια μετά την επιδρομή του Κιουταχή, το Μετόχι απογράφεται να κατοικείται από 8 ψυχές.

Απογραφή 1835

Απόσπασμα από ΦΕΚ αριθ 17/1835/11 Νοέμβρη

	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ
Μαρούσι	108	360
Ηρακλής		
Τουραλί	εξοχαί	
Χαλάνδρι	36	137
Καλογρέζα		8
Πεντέλη		6

Όπως αναφέρθηκε, το Μετόχι πουλήθηκε, και αφού περιήλθε σε διάφορους ιδιοκτήτες, κατέληξε να ανήκει στην οικογένεια Χοϊδά. Χωρίς να καταστρέψουν το περιτοίχισμα, οι ιδιοκτήτες περί το 1895 έκτισαν στο νοτιοδυτικό άκρο του ένα διώροφο πέτρινο σπίτι.

Το 1935 όλη η περιοχή μπήκε στο σχέδιο, με προϋπόθεση ο χώρος του αρχαίου Μοναστηριού να μείνει χώρος πρασίνου.

Εδώ σταματούμε την εξιστόρηση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, που πήρε για αρκετά χρόνια τη δικαστική οδό.

Τη δεκαετία του 1920 ο περίφημος αρχαιολόγος Αναστάσιος Ορλάνδος ήλθε στο Μαρούσι, βρήκε το παλιό Μετόχι κατοικημένο και έκανε ό,τι καλύτερο μπορούσε να κάνει: Κήρυξε διατηρητέο μνημείο την εκκλησία που βρισκόταν στο κέντρο του Μετοχίου, για να γίνει μια αρχή ή τουλάχιστον να γλυτώσει ότι περνούσε απ' το χέρι του.

Έτσι, το 1959, με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ο Ναός χαρακτηρίστηκε ως "Ιστορικών διατηρητέων Μνημείον" (ΦΕΚ 384 - 10/10/1959).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11ο

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Σαν αρχιτέκτονας που ήταν, ο Ορλάνδος είχε αποτυπώσει την εκκλησία και την είχε περιγράψει. Ας δούμε πως:

Περιοχή Πατησίων και Τουρκοβουνίων ⁽¹⁾

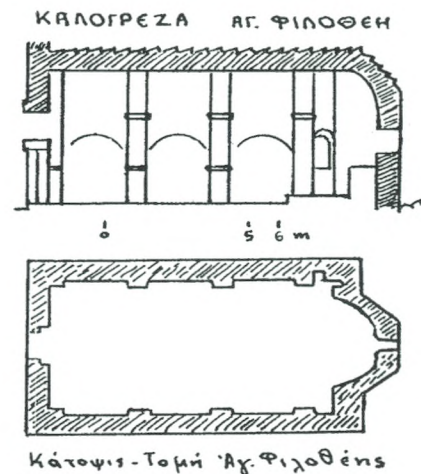
8. ΑΓΙΑ ΦΙΛΟΘΕΗ

Ευρίσκεται εν Καλογρέζα εν τω κτήματι Χαροκόπου, παρά την γραμμήν του σιδηροδρόμου Λαυρίου. Είναι μονόκλιτος θολωτή βασιλική φέρουσα ενισχυτικές ζώνας κατά τον θόλον και τυφλά τόξα εσωτερικώς των μακρών πλευρών (Εικ. 176).

Επί των τοίχων φέρει τοιχογραφίας και την εικόνα της οσίας Φιλοθέης, κακώς επισκευασθείσαν επ' εσχάτων.

Χρονολογία: Δεύτερον ήμισυ 16ου αιώνας.

Βιβλιογραφία Θ. Φιλαδελφεύς Ιστ. των Αθηνών Ι, 205. Καμπούρογλους Αθηναϊκόν αρχοντολόγιον 1921 σελ. 80 σημ. 2.

(1) Ορλάνδος Αναστάσιος
Ευρετήριο των Μνημείων της Ελλάδος
Εκδιδόμενον επιμελεία Κ. Κουντουριώτη - Γ.Α. Σωτηρίου
Τεύχος Γ' Έκδοσις Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθν. Παιδείας, 1927, Σελίς 135.

Και τώρα ας παρουσιάσουμε τις πιο πολλές τοιχογραφίες της:

Οι τοιχογραφίες στα χαμηλότερα σημεία είναι επισκευασμένες τον 20ο αιώνα. Στα ψηλότερα μέρη, όπως η Πλατυτέρα στον τρούλο, είναι παλιότερες. Σ' αυτές τα μάτια είναι ξυσμένα, προφανώς από αλλόθρησκους. Υπάρχουν σαφή ίχνη από ένα τουλάχιστον παλιότερο στρώμα τοιχογραφιών κάτω από τον σοβά που φέρει τις τωρινές τοιχογραφίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο

Η ΣΗΡΑΓΓΑ ΔΙΑΦΥΓΗΣ - Η ΚΡΥΠΤΗ

Το σημείο από όπου ξεκινά η σήραγγα διαφυγής, που καταλήγει στο σημείο "Κρύπτη Φιλοθέης", στο γειτονικό προάστειο, είναι γνωστό. Είναι το Μετόχι της "Καλογρέζας" στο Μαρούσι. Μια ειδική μελέτη Γεωλόγων έχει προσδιορίσει κιόλας τα ίχνη της σήραγγας στο υπέδαφος, σε βάθος 2,5 ως 3 μέτρων, στο χώρο του Μετοχίου. Όμως απομένει να γίνει μια πιο λεπτομερειακή εξερεύνηση του υπεδάφους από τα υπερσύγχρονα μηχανήματα που υπάρχουν, για να προσδιοριστεί με σιγουριά η διαδρομή.

Η έξοδος της σήραγγας, μετά από 400 μέτρα υπόγειας διαδρομής είναι από χρόνια ένας θρύλος. Είναι η περίφημη "Κρύπτη" της Αγίας Φιλοθέης, που γίνονται πλούσιοι γάμοι, ενώ έχει κατά περιεργο τρόπο ταυτισθεί με όλη τη δραστηριότητα της Φιλοθέης στην περιοχή.

Ο Θεόδωρος Χαροκόπος, παλιός κάτοικος που δεν ζει πια, είχε πει σε αυτήκοο μάρτυρα, για τη θέση αυτή: "Η Κρύπτη στη Φιλοθέη - η έξοδος δηλαδή της σήραγγας - ήταν στα 1910 μια τρύπα, που είχε μέσα φίδια. Αλλά στην άκρη άναβαν και ένα καντηλάκι".

Αλλά θα παραθέσουμε διάφορα αποσπάσματα από την μελέτη του γεωλόγου Χ. Μηλίγγου που ασχολείται με την υπόγεια σήραγγα, τονίζοντας ότι δεν πρέπει να ξεχνούμε από που ξεκινά η σήραγγα, δηλαδή από τα γκρεμισμένα κελλιά του Μετοχίου:

«Επομένως ευνοϊκές συνθήκες διάνοιξης της κατακόμβης παρουσιάζονται στο διάστημα των 5-8μ βάθος σε προσχωματικό υλικό (άργιλλο).

Δεδομένου ότι κατά τις εργασίες τοποθέτησης αποχετευτικών αγωγών για την επικάλυψη του ρεύματος στην οδό Καποδιστρίου πριν 15 περίπου χρόνια, συναντήθηκε, κατά πληροφορίες των περιοίκων η δίοδος-κατακόμβη.

Με την τοποθέτηση δε του αγωγού διεκόπη η συνέχειά της. Ασβεστολιθικό υλικό (συμπαγές πέτρωμα) δυνατόν να συναντήθηκε κατά την εκσκαφή της εισόδου πλησίον του Μετοχίου (βλ. σχεδ. 3 και 5) καθώς και οπωσδήποτε κατά την έξοδο στην Κρύπτη, στο λόφο. Παρατηρείται με την βοήθεια των στατιστικών διαγραμμάτων των ρηγμάτων ποιές τεκτονικές επιφάνειες εμφανίζονται και παίζουν κύριο ή δευτερεύοντα ρόλο στην γεωμηχανική συμπεριφορά του υποβάθρου, σε συνδυασμό με την αποτύπωση των μεγαλορηγμάτων του χώρου. Οι επιφάνειες των ρηγμάτων αυτών χαρακτηρίζουν τις περιοχές αδυναμίας του πετρώματος και κατά συνέπεια τις μειωμένες μηχανικές του αντοχές σε σχέση με άλλες αδιατάρακτες ζώνες.

Συνέπεια του παραπάνω είναι ότι εφ' όσον η διάνοιξη της υπόγειας διόδου έγινε εν μέρει μέσα στους ασβεστολίθους, να ακολουθήθηκε η γραμμή εκείνη που παρουσίασε μεγαλύτερη ευκολία στην εκσκαφή της. Σε ανάλογες περιπτώσεις (κατακόμβη Μήλου), η διάνοιξη υπόγειων διαδρόμων ευνοείται από την ύπαρξη συνδυασμών ζευγών ρηγμάτων, τα οποία σε τελευταία ανάλυση αποτελούν και τον καθοριστικό παράγοντα της μορφής που τελικά θα πάρουν οι υπόγειες εργασίες. Από τις εμφανιζόμενες ρηξιγενείς επιφάνειες στην περιοχή της εισόδου, διαπιστώνεται ότι αφ' ενός μεν η πυκνότης των είναι μικρή έως μέση, αφ' ετέρου δε ο προσανατολισμός των στη διάταξη της διόδου έχει για τις κύριες επιφάνειες (βλ. διάγρ. 4) επίπτωση μέτρια (στρώση 29°/29°, ρήγμα 17°/66°) έως πολύ ευνοϊκή. Ευνοϊκές επιπτώσεις έχουν οι δευτερεύουσες επιφάνειες των 105°, 295°, 165°. Στην περιοχή της εξόδου της διόδου, στην Κρύπτη, οι εμφανιζόμενες κύριες επιφάνειες ενεργούν πολύ ευνοϊκά (286°/68°) ή μέτρια ευνοϊκά (215°/58°), οι υπόλοιπες έχουν πολύ ευνοϊκές ή μέτρια δυσμενείς επιπτώσεις (βλ. διάγρ. 10). Οι πιέσεις είναι περίπου ομοιόμορφες και κατακόρυφες προς τα τοιχώματα της διόδου. Πιθανολογείται η ύπαρξη τριών δυνατοτήτων διάνοιξης αυτής (βλ. σχεδ. 1).

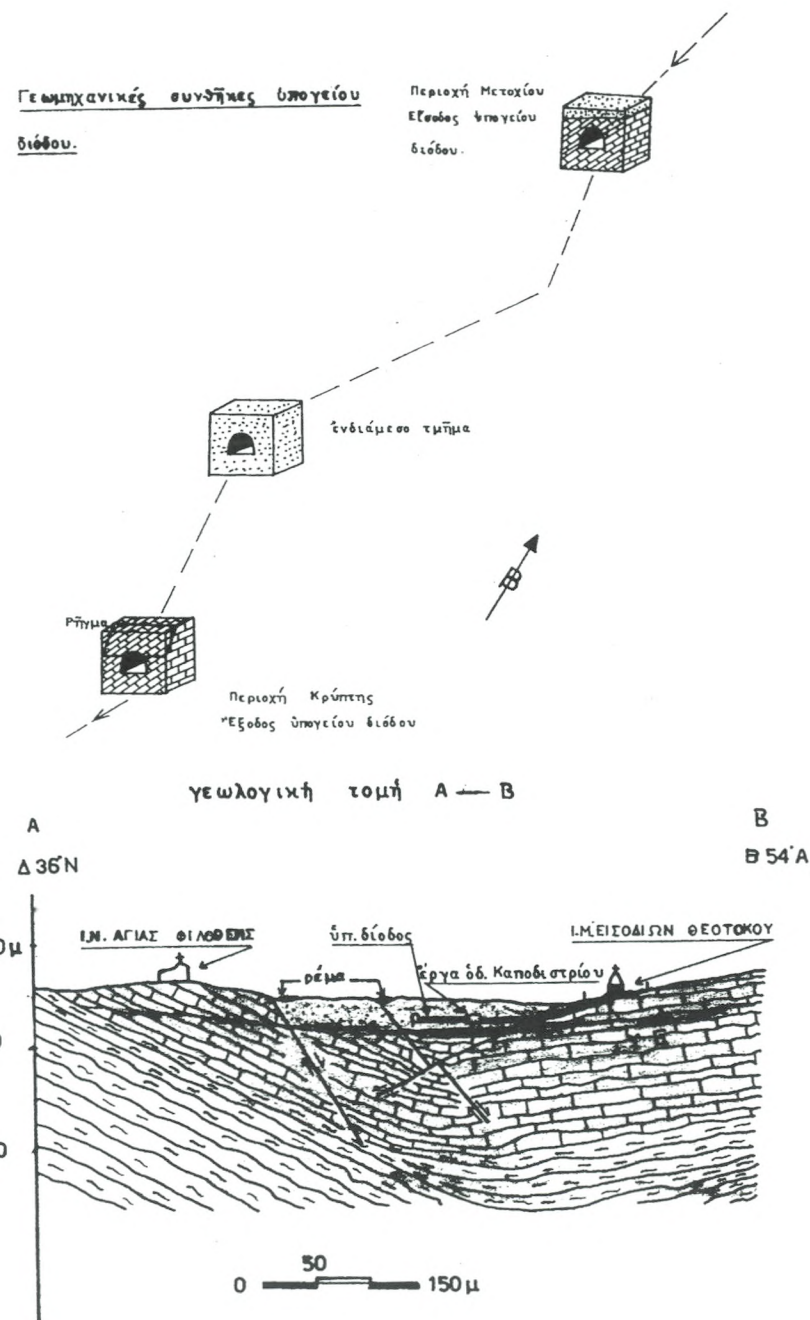
Η πρώτη περίπτωση (αρ. 1) πλησίον ζωνών διάρρηξης είναι απομακρυσμένη και απαιτεί μεγάλη προσπάθεια για να διανοιχθεί. Η τρίτη περίπτωση (αρ. 3) θα συναντούσε μεγάλες δυσκολίες, διότι θα έπρεπε να περάσει δύο σημεία (ρεματιές) με μεγάλες ποσότητες νερού. Η δεύτερη περίπτωση (αρ. 2) θεωρείται η πιο πιθανή, διότι έχει τα λιγότερα προβλήματα στη διάνοιξή της, τόσο σε στράγγιση (μία ρεματιά) όσο και σε απόσταση. Θα πρέπει δε να έχει κάποια επένδυση από λιθοδομή με κονίαμα αδιαπέρατο, πιθανόν να έχει και μία κλίση (βύθιση) προς τη μεριά της εξόδου της κρύπτης για να αποχετεύεται το τυχόν εισερχόμενο νερό, μέχρι την περιοχή της ρεματιάς (διαδρομή, οδός Καποδιστρίου → οδός Κιλκίς → ρεματιά → λόφος, Κρύπτη). Μετά τη ρεματιά θα πρέπει να έχει ανοδική πορεία μέχρι την Κρύπτη.

Η διαδρομή αυτή θεωρείται η πιο πιθανή, διότι μέχρι σήμερα δεν έχει συναντηθεί σε εκσκαφές, αφού η οδός Κιλκίς θα πρέπει να την καλύπτει ακόμη. Το μόνο σημείο που συναντήθηκε ήταν αυτό της οδού Καποδιστρίου. Επίσης κατά πληροφορίες του γέροντος ιερέως του Ι. Ναού Αγίας Φιλοθέης, υπήρχε μέχρι προ 60ετίας ένα τμήμα της διόδου από την Κρύπτη προς τα βόρεια αυτής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1. Γεωλογικά - Γεωτεχνικά προβλήματα της περιοχής

- Η περιοχή δομείται από προσχώσεις λατυποκροκαλοπαγή και ασβεστολίθους.
- Το κύριο χαρακτηριστικό των ιδιοτήτων των προσχώσεων και των λατυποκροκαλοπαγών (όταν είναι εξαλλοιωμένα) είναι ότι όταν αυτά εμποτισθούν σε νερό χάνουν το μεγαλύτερο μέρος των μηχανικών αντοχών τους.
- Ο υδροφόρος ορίζοντας εμφανίζεται κυρίως σε βάθη μεταξύ 30-35μ. Μικρή υδροφορία εμφανίζεται και σε ψηλότερα σημεία, που ενδεχόμενα να έχουν επηρεάσει το υπόγειο μνημείο.
- Η υπόγεια δίοδος θα πρέπει να έχει ακολουθήσει την συντομώτερη και ασφαλέστερη διαδρομή (Μετόχι - Λεωφ. Καποδιστρίου - οδός Κιλκίς - ρεματιά - Κρύπη), αποφεύγοντας τον ένα τουλάχιστον (Βόρειο) κλάδο του ρέματος. Προβλήματα στεγάνωσης θα έχει συναντήσει στην ρεματιά, νοτιότερα.
- Στους ασβεστολίθους ερυθρούς και τεφρούς θα πρέπει να μην υπάρχουν ιδιαίτερα προβλήματα υποστήλωσης, στεγανοποίησης της διόδου-Κατακόμβης.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13ο

ΠΩΣ ΗΛΘΑΝ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ

Μια μέρα που χτυπούσαν οι καμπάνες, την Πέμπτη, 10 Ιουνίου 1994, μέρα γιορτής της Ανάληψης του Χριστού, μηχανήμα του Δήμου Αμαρουσίου που έσκαβε στο χώρο του πεζοδρομίου στο Μετόχι Καλογρέζας έφθασε σε βάθος 2,5 μέτρων ένα βραχώδες στρώμα από κόκκινη πέτρα που είχε και κομμάτια ασβέστη. Ο Γεωλόγος κ. Μηλίγγος που ειδοποιήθηκε "διερρήγνυε τα ιμάτιά του" που δεν βρέθηκε εκεί πριν ξανασκεπαστεί η εκσκαφή, γιατί αυτό ήταν η οροφή της σήραγγας. "Δεν χτίζουν σκληρό πέτρινο οριζόντιο επίπεδο με ασβέστη σε 2,5 μέτρα βάθος χωρίς λόγο!" δήλωνε.

Το ίδιο όμως μηχανήμα βρήκε σε μικρότερο βάθος πλήθος όστρακα πήλινων αγγείων και ένα ωραιότατο επίκρανο από λευκό μάρμαρο που παραλήφθηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, καταγράφηκε, και τελικά παραδόθηκε στο Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Αμαρουσίου. Χρονολογείται στο τέλος της Βυζαντινής περιόδου - αρχές Τουρκοκρατίας.

Το επίκρανο αυτό, δηλώνει ότι τα κτίσματα στο Μετόχι ήταν πολύ προσεγμένα. Το Μετόχι Καλογρέζας δεν ήταν ούτε φτωχό, ούτε κακοφτιαγμένο. Ήταν πανέμορφο. Η Αγία Φιλοθέη είχε διαθέσει και χρήματα και μεράκι για να νιώθουν πραγματικά οι σκλάβοι Έλληνες που το επισκέπτονταν ότι μια Ελληνική ζωντανή και λεβέντικη φλόγα έκαιγε, και έλαμπε εκεί.

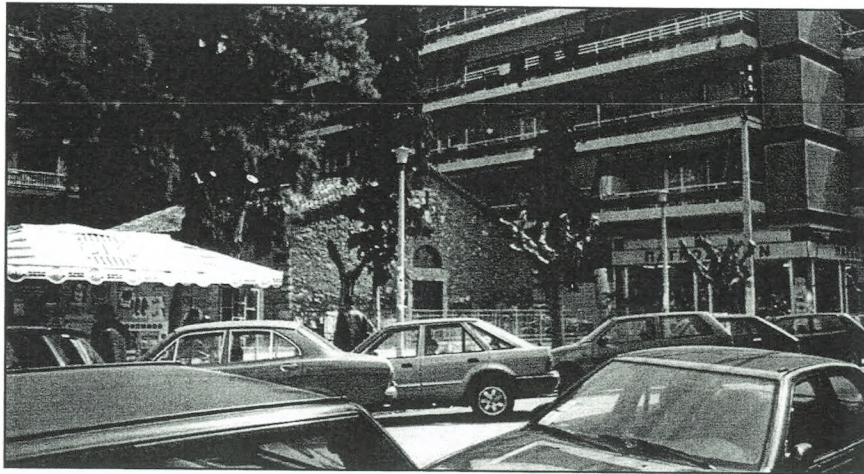
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14ο

ΟΣΑ ΓΛΙΤΩΣΑΝ ΑΠΟ ΤΟ ΓΚΡΕΜΙΣΜΑ

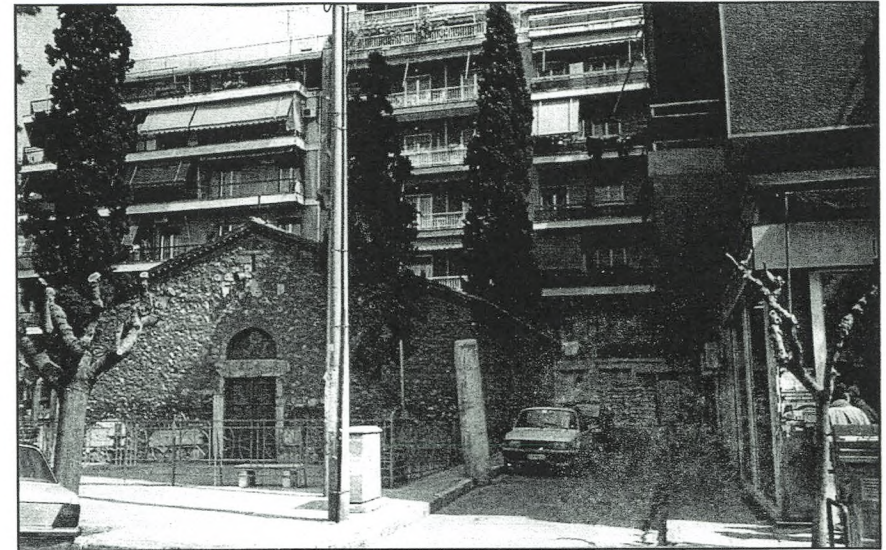
Το Μετόχι της “Καλογρέζας” μαζί με το περιτοίχισμά του και όσα κελλιά απόμειναν, είναι μια ζωντανή εξιστόρηση της ζωής του Γένους από το 1500 μέχρι σήμερα. Αν γκρεμιστούν όλα τα άλλα και απομείνει μόνο η εκκλησία του ανάμεσα σε πολυκατοικίες, θα έχει χαθεί και όλη η ιστορική του αξία. Είναι σαν να προσπαθείς να διατηρήσεις τον Παρθενώνα αν χτίσεις δεκαώροφες πολυκατοικίες 10 μέτρα έξω από τα σκαλιά του. Κανείς δεν θα καταλαβαίνει ούτε γιατί χτίστηκαν οι πολυκατοικίες, ούτε γιατί γλύτωσε ο Παρθενώνας!

Στην περίπτωση της “Καλογρέζας” έχουμε ένα ζωντανό παράδειγμα προς αποφυγή: Το δεύτερο Μοναστήρι της Αγίας Φιλοθέης στα Πατήσια που γκρεμίστηκε, κι απόμεινε μόνο η αρχαία εκκλησιά του.

Η κατάσταση εδώ στα Πατήσια είναι ως εξής: Αν δεν μπεις μέσα στην αρχαία εκκλησιά, δεν καταλαβαίνεις ούτε καν ότι υπάρχει. Κι ας την έχει αγιογραφήσει ο ίδιος ο Φώτης Κόντογλου, κι ας έχει κατανυκτικότητα και μνήμες ολοζώντανες... Οι πολυκατοικίες έχουν κυριαρχήσει, είκοσι φορές πιο μεγάλες, πιο εντυπωσιακές στην ασκήμια τους, την κενότητά τους. Κάθε τι διαφορετικό, εκμηδενίζεται. Αυτό ακριβώς πρέπει να αποφύγει το μοναδικό Μετόχι του Αμαρουσίου.

Πατήσια Οδός Λευκωσίας. Ναϊσκος του Αγ. Ανδρέα

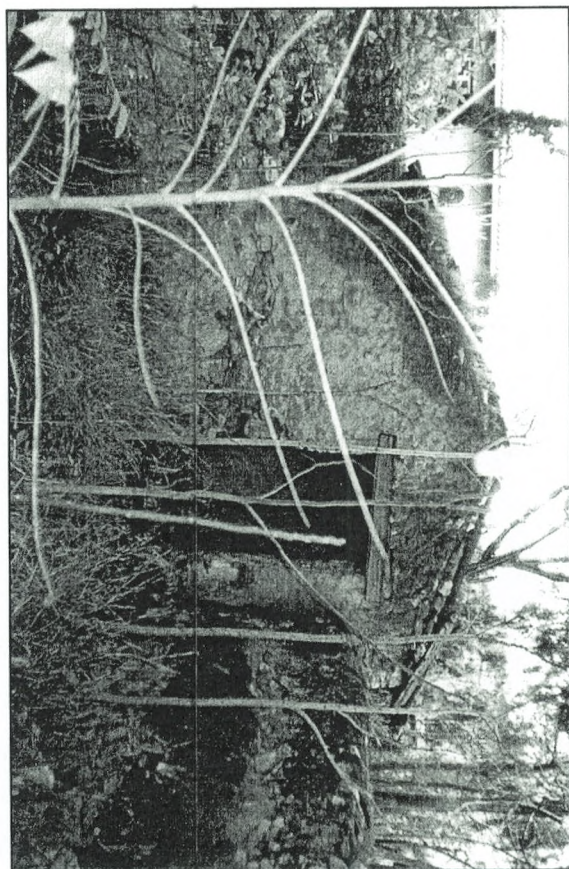
Πατήσια. Οδός Λευκωσίας

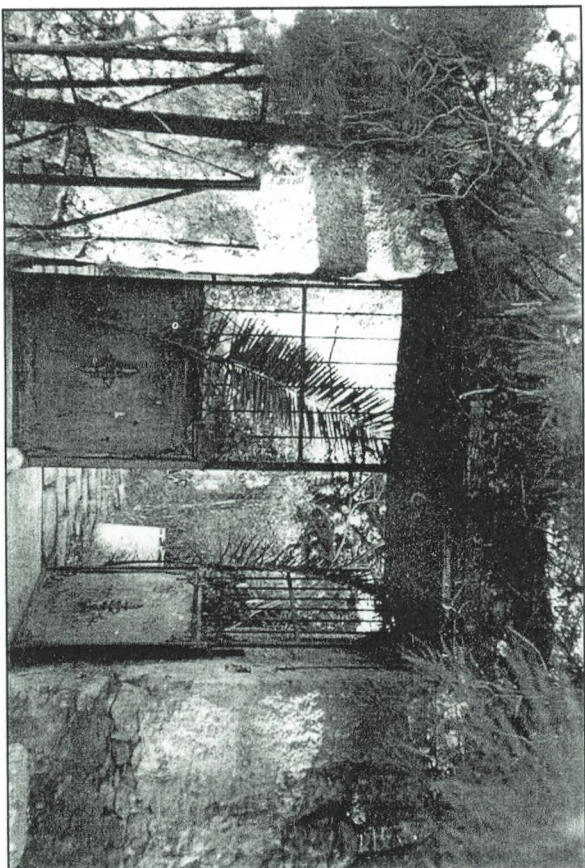
Μετόχι Καλογρέζας

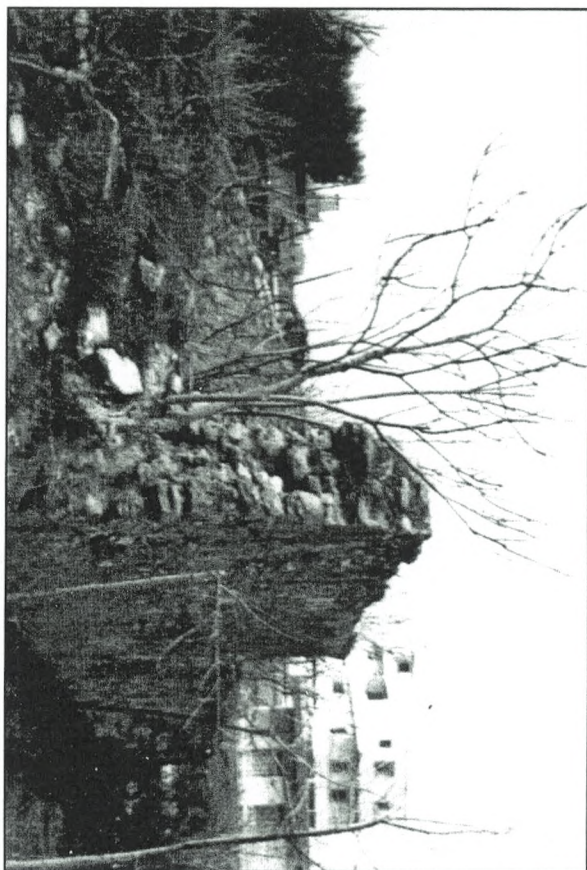
Η εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου, στο κέντρο του Μετοχίου "Καλογρέζα"

Μετόχι Καλογρέζας, Η Πύλη του περτοιχιόματος

Η εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου, στο κέντρο του Μετοχίου "Καλογρέζα"

Μέρος του περτοιχίσματος (Βόρειο τμήμα)

Η πύλη και μέρος του περτοιχίσματος

Μετόχι Καλογρέζας. Όψη από τη Βορεινή πλευρά (1975)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΜΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ ΣΤΟ ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τελειώνοντας, θα παρατεθεί μια διάλεξη που δόθηκε στις 2 Δεκεμβρίου 1993 για το "Μετόχι Καλογρέζας" στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, η οποία δίνει μια καλή περίληψη της ιστορίας του χώρου τα τελευταία χρόνια.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΖΙΜΟΠΟΥΛΟΣ

“ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΑΠΛΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΩΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ - ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΤΟΧΙΟΥ
ΑΓΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ “ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ”

Τα τελευταία χρόνια η συλλογική αντίδραση στην καταστροφή της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, έχει βοηθήσει στη συνειδητοποίηση του προβλήματος ευρύτερα.

Ένα μνημείο εντάσσεται στη ζωή της πόλης και το χαιρόμαστε κιόλας. Αν ολοκληρωθεί η αναστήλωσή του σαν σύνολο αποκτά μεγάλη σημασία. Και αν η ζωή μπει μέσα σ' αυτό το ιστορικό σύνολο αφαιρεί το μουσειακό χαρακτήρα, και η ζωή του αποτελεί την κύρια δύναμη διατήρησής του.

Έτσι στη Νέα Φιλοθέη Αμαρουσίου ο κόσμος με έκπληξη είδε το χειμώνα του 1988 να γκρεμίζει ένα οικοδομικό συνεργείο μια παλιά μάντρα και να παρουσιάζεται ένα πριν αθέατο πανέμορφο Βυζαντινό εκκλησάκι. Λίγοι γνώριζαν ότι τότε κτίσει η ίδια η Αγία Φιλοθέη και ακόμα λιγότεροι γνώριζαν ότι η μάντρα που γκρεμίστηκε ήταν από το τετράγωνο περιτοιχισμό του αγαπημένου Μετοχίου της “Καλογρέζας”, δηλαδή “Καλόγριας” Φιλοθέης.

Το εκκλησάκι ήταν κηρυγμένο Βυζαντινό μνημείο, αλλά ο περιβάλλων χώρος του μη προστατευόμενος. Η ανακάλυξη σε μνημείο είχε γίνει από τον Αναστάσιο Ορλάνδο υπό διαφορετικές συνθήκες.

Όμως η συγκυρία του γκρεμίσματος της «μάντρας» κινητοποίησε τον κόσμο, που τον ωθούσε η ανάγκη να δώσει και να πάρει από το μνημείο.

Οι τοπικοί σύλλογοι της Συνοικίας κατάφεραν α) Να διαδηλώσει ο κόσμος και να αποκαλυφθεί ότι το οικοδομικό συνεργείο δούλευε χωρίς άδεια της αρχαιολογίας β) Να σταματήσει κάθε εργασία γ) Να κινηθεί η διαδικασία για κήρυξη του χώρου σε κοινόχρηστο δ) Να γίνει μια πολύ συγκινητική τελετή στη μνήμη της Αγίας Φιλοθέης την 19/2/1989 μέσα στο χώρο. Οι

άνθρωποι έτρεχαν μπορούστά από κάθε έννοια γραφειοκρατικής καθυστέρησης, χωρίς να απορρίπτουν τη νομική διαδικασία.

Ακολούθησε μια περίοδος έντονης αναζήτησης ιστορικών στοιχείων για το μνημείο. Διασταυρώθηκε η πληροφορία ότι από εκεί ξεκινά μια υπόγεια σήραγγα που την χρησιμοποιούσαν οι καταδικασμένοι από τους Τούρκους Έλληνες, και καταλήγει στην πασίγνωστη θέση “Κρύπτη” στο προάστειο της Φιλοθέης. Έγινε η πρώτη επιστημονική γεωλογική-γεωφυσική αναγνωριστική μελέτη της περιοχής (Χ. Μηλίγγου) και εντοπίστηκαν στο Μετόχι έγκοιλα που ανταποκρίνονται στην αρχή της σήραγγας.

Ταυτόχρονα, άρχισε δικαστικός αγώνας και τον χώρο υπερασπίζονταν τώρα ταυτόχρονα με το Δήμο Αμαρουσίου η τοπική Μητρόπολις Κηφισιάς. Τονίζεται όμως ότι η απελευθέρωση του χώρου εκκρεμεί ακόμη.

Αρκετή ευθύνη για συνεννοήσεις και ενέργειες έχει αναλάβει ένας αθηναϊκός Σύλλογος (Αναδείξεως Μνημείων της Αγίας Φιλοθέης των Αθηνών) που διακηρύσσει ότι η αξία του μνημείου είναι μοναδική, εφόσον έχουν εξαφανισθεί όλα σχεδόν τα ιδρύματα, μοναστήρια ή έργα που είχε χαρίσει η δημιουργική δράση της Αγίας Φιλοθέης στην Αθήνα (16ος αιών).

Μια φωτογραφία του ναΐσκου που απόμεινε από το 2ο μοναστήρι της Φιλοθέης στα Πατήσια, κυκλωμένος από πολυκατοικίες προκαλεί τρόμο για τον κίνδυνο που διέτρεξε - και διατρέχει δυστυχώς - το Μετόχι στη Νέα Φιλοθέη Αμαρουσίου.

Η πιο πρόσφατη εξέλιξη είναι η ανεύρεση στα Αρχεία του κράτους ενός εγγράφου που αναφέρει ότι το 1826 στην πορεία του για να πολιορκήσει την Αθήνα, ο Κιουταχής είχε γκρεμίσει 5 κελλιά του Μετοχίου Καλογρέζας. Έτσι αποδεικνυόταν και μια πρόσθετη ιστορική αξία των μη προστατευόμενων κτισμάτων του μνημείου.

Οι τοπικοί φορείς, που αποδεικνύεται ότι έχουν νιώσει την ουσία του προβλήματος, προτείνουν να αναστηλωθούν διάφορα κτίσματα στο Μετόχι και να γίνει ένα ζωντανό ιστορικό Πάρκο με χώρους που θα ξαναζωντανέψουν δραστηριότητες του 16ου αιώνα (υφαντική, οικοτεχνία κ.λ.π.), ιδέα που ενθουσιάζει.

Πρέπει, ξεπερνώντας το επίπεδο της στυλιζαρισμένης εθνοπρέπειας, να απεριθμήσουμε με οδύνη αυτά που χάσαμε ή καταστρέψαμε και να αποφασίσουμε επί τέλους να εξασφαλίσουμε την επιβίωση μνημείων που θα γίνουν πολύτιμα στοιχεία στη σχεδίαση ανάπτυξης του μελλοντικού εθνικού βίου.

Πρέπει να αναφερθεί ότι οι δικαστικοί αγώνες για να γεμίσει πολυκατοικίες ή να σωθεί το Μετόχι της "Καλογρέζας" ήταν γεμάτοι πείσμα, κινητοποιήσεις των κατοίκων - που θέλουν το χώρο ελεύθερο - αγωνία, ακόμα και απελπισία, όπως το 1989 που οι μπουλντόζες γκρέμισαν το μισό περιτόχισμα!

Τα άρθρα των εφημερίδων, τα χαρτιά των δικαστηρίων μεταξύ του Δήμου Αμαρουσίου και των φερόμενων ως ιδιοκτητών "κληρονόμων Χαροκόπου" μπορούν να γεμίσουν τόμους ολόκληρους.

Αντιπαροχή το μετόχι...

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΕΡΟ μνημείο των βορείων προαστίων, ό,τι δηλαδή έχει απομείνει από το μετόχι του Περού, το αγαπημένο της Αγίας Φιλοθέης, άρχισε να γκρεμίζεται.

Το 1581, η Αγία Φιλοθέη ίδρυσε το εκκλησάκι, που αγοράστηκε το 1868 από τον Κωνσταντίνο Χαροκόπο, ο οποίος μάλιστα κάλεσε ειδικούς από την Ιταλία για να το επισκευάσουν από τις φθορές που είχαν επιφέρει οι Τούρκοι κατακτητές. Στο τέμπλο, υπήρχαν παλιές εικόνες μεγάλης αξίας, οι οποίες εκλάπησαν πέρυσι. Οι εικόνες που εκλάπησαν από το εκκλησάκι ισορρούσαν τα Εισόδια της Θεοτόκου, τον Άγιο Λαυρέντιο και την Παναγία με το Χριστό.

Ο Δήμος Αμαρουσίου αρνήθηκε να πληρώσει την απαλλοτρίωση και η πολεοδο-

μία επέτρεψε να δοθεί ως αντιπαροχή για πολυκατοικία, ό,τι απέμεινε από τα κελιά των μοναχών. Η αρχαιολογική υπηρεσία προστατεύει μόνο το εκκλησάκι.

Ο ακαδημαϊκός **Δημήτρης Καμπούρογλου**, στην «Ιστορία των Αθηνών επί Τουρκοκρατίας», αναφέρει:

«Από του Αμαρουσίου κατερχόμεθα εις την Καλογρέζαν. Η εκκλησία του κτήματος τούτου επ' ονόματι των Εισοδίων της Θεοτόκου τιμωμένη, ήτο ποτέ, ως πιστεύεται, Μονή: κατόπιν εγένετο Μετόχιον της εν Αθήναις γυναικείας Μονής του Αγίου Ανδρέου (της Φιλοθέης).

«Εν το Μετοχίω τούτω, κατά τινα ασφαλή φαινομένην παράδοσιν, ανακοινωθείσαν ημίν υπό του ήδη ιδιοκτήτου κ. Ευρ. Χοϊδά, ετάφη το πρώτον

η Φιλοθέη. Το ότι εκεί και εμαρτύρησε δεν φαίνεται ακριβές, αφού ρητώς εν τω βίω αυτής σημειούται ότι εν τω Μετοχίω Πατησίων εκακώθη υπό των Τούρκων. Ίσως μετηνέχθη ασθενής εις Καλογρέζαν όπου και απεβίωσε. Την παράδοσιν ταύτην ισχυροποιεί ετέρα περί συγκρούσεως προς τους Αθηναίους των χωρικών Αττικής, μη θελώντων να παραδώσωσι το σώμα της Αγίας».

● Η Αρχαιολογική Υπηρεσία, ο Δήμος Αμαρουσίου και άλλοι ενδιαφερόμενοι έχουν ακόμη χρόνο να προστατέψουν αυτό το όμορφο ιστορικό μετόχι...

Εφημερίς "ΤΑ ΝΕΑ" 4-1-1989

Ας μας συχωρέσουν οι αναγνώστες μας που δεν θα μπορούμε σε περισσότερες λεπτομέρειες, γιατί ίσως εκφράσουμε κάποια δυσάρεστη γνώμη για συμπολίτες μας που οφείλουμε να αγαπούμε. Υπήρξε μια διαφορετική εκτίμηση του θέματος. Είναι δυνατόν να μιλάς για τα μνημεία της πατρίδας σου χωρίς να τα υπερασπιστείς;

Τελευταία, επί Δημαρχίας Π. Τζανίκου, ο Δήμος Αμαρουσίου, με δικηγόρο τον Μαρουσιώτη κο Βάσο Μπούρα, κέρδισε άλλη μία σημαντική δίκη. Ας ευχηθούμε να μην αργήσει άλλο πια να δοθεί ο χώρος ελεύθερος και περιποιημένος στον Έλληνα προσκυνητή.

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ "ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΦΙΛΟΘΕΗ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ 1000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΤΟΝ ΝΟΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 1997 ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΔΟΜ
ΔΟΛΙΑΝΗΣ 59 - ΜΑΡΟΥΣΙ

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ : ΜΑΡΟΥΛΑ ΛΥΤΣΙΚΑ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΑΚΗ

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ : ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΔΗΜΑΔΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ : ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ

ΜΕΛΗ : ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ (ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΣΥΛΛΟ
ΓΟΥ ΑΘΜΟΝΕΩΝ), ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ,
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΒΑΣΙΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΕΜΒΙΚΟΣ

